

POŠTINA PLACANA V GOTOVINI.

ŽIVLJENJE IN SVET

19 **LJUBLJANA** **35**

ŠTEV. 2.

6. januarja

KNJIGA 17.

ŽIVLJENJE IN SVET — ilustrovan tedenski obzornik

Izhaja ob nedeljah ter stane na leto (dve knjigi) 50 Din, za pol leta (ena knjiga) 40 Din, za četrt leta 20 Din, mesečno 8 Din. Posamezni zvezki se dobivajo po 2 Din

Naročnina za inozemstvo: ITALIJA: četrtletno 3 ur, polletno 16 ur, letoletno 30 lir.
FRANCIJA mesečno 4 franke. ČESKOSLOVASKA mesečno 6 kron. AVSTRILIJA
mesečno 1 šiling. AMERIKA IN OSTALO INOZEMSTVO tetno 1½ dolarja

UREDNIŠTVO IN UPRAVA v Ljubljani, Knafljeva ulica 5
TELEFON št. 3122, 3123, 3124, 3125, 3126. ŠT. HIANEGA TELEFONA 905

UREDNIŠTVO NACELNO NE VRACA ROKOPISOV

UREDNIK IVAN PODRZAJ

S

VSEBINA ŠT. 2:

POSNEMANJE, ZAŠČITA SLABOTNIH (Dr. E. T.) — ČASOVNI SPOMIN (Mravlje imajo boljši spomin od čebel - dj) — Dr. Anton Debeljak: SKOZI CRNO GORO IN CRNOGORICO (2) — TEMPERAMENT IN ZNAČAJ (P-us) — STAROST VE-SOLJSTVA (B. Gl.) — Cvetko Golar: ZGODBA O KREVSOVEM JURJU (2) — Essad beg: ZAROTA ZOPER SVET (2) — KAKO SANJAMO (bge) — KARAMONDŽONGI (K) — NEKDANJA ROMANTIKA (k) — TEHNIČNI OBZORNIK (Umetno planinsko sonce - tma — ŽERJAV NA TRACNICAH - tma) — KO NAM PRIDE NAPROTI TELEFON - tma) — RADIO — ČLOVEK IN DOM (Tehnikovi nasveti gospodinjam — Negovanje podov — Omara za perilo na vratih) — PERI-SKOP NA AVTOMOBILIH — ŠAH — ZA MISLEČE GLAVE — ZANIMIVOSTI —
Na platnicah: HUMOR — KRIZALJKA (Crassus) — ANEKDOTE

Slika na ovitku: Filmska igralka Tony van Eyck

Naslovna slika: Rokoko v breclavskem gradu

V prihodnjih zvezkih »ŽIVLJENJA IN SVETA« bodo izšli poleg že naznanjenih naslednji prispevki:

Borba kovin za nadvlado — Krepost, kje si? — René Gouzy — Iz kulturne zgodovine dežnika — Godci med živalmi — Trgovski pomočnik, slaven karikaturist — Charles Lamb — Koliko požre kat. l. dr.

S

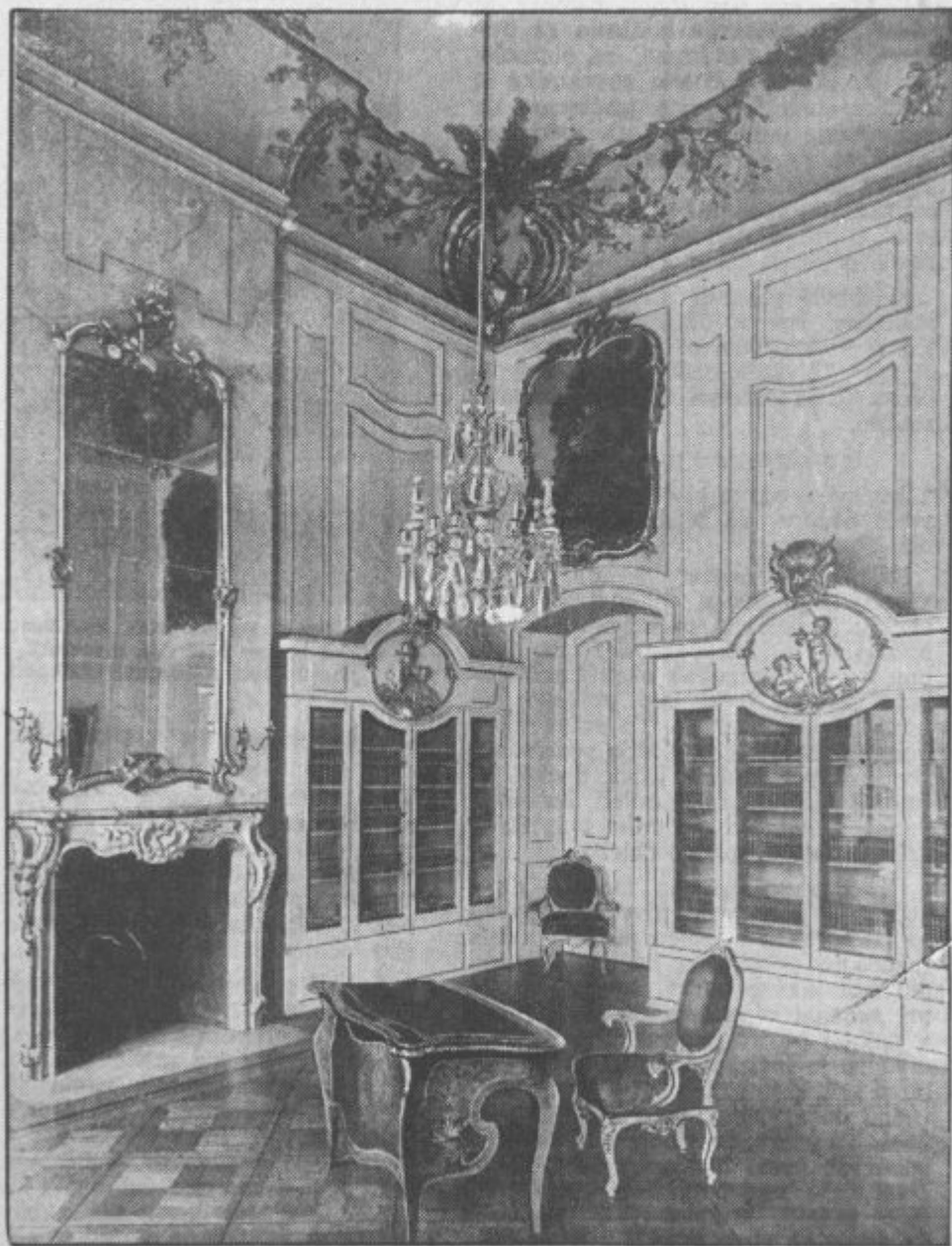
IZDAJA ZA KONZORCIJ ADOLF RIBNIKAR — TISKA NARODNA TISKARNA
V LJUBLJANI — NJEN PREDSTAVNIK FRAN JEZERSEK

ŽIVLJENJE IN SVET

STEV. 2.

V LJUBLJANI, 6. JANUARJA 1935

KNJIGA 17.

ROKOKO V BRECLAVSKEM GRADU

P O S N E M A N J E Z A Š Č I T A S L A B O T N I H

PRILAGODITEV NA OKOLICO DAJE UGODNEJŠE ŽIVLJENJSKE POGOJE

Boj za obstanek v prosti naravi ne trpi slabotnosti. Zahteve, ki jih postavlja življenje za pridobivanje hrane, za obrambo zoper močnejše sovražnike in ohranitev vrste, uničujejo boja nesposobne individue. Zato nahajamo živali, ki so opremljene z vsemi mogočimi napadalnimi in obrambnimi pripravami, strupenimi želi in zobmi, oklepi ali zoprnim okusom in vonjem, z izredno hitrostjo ali močjo.

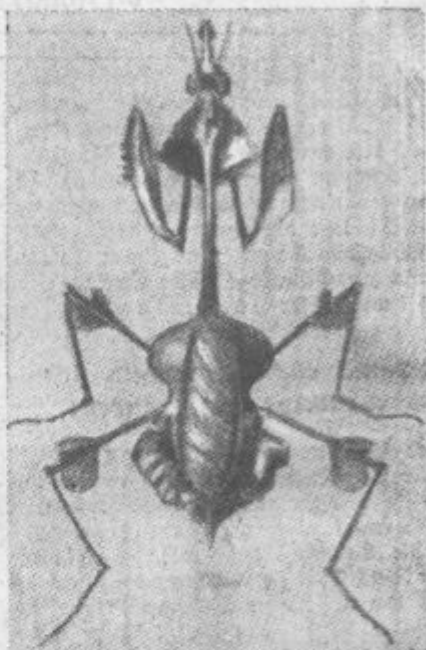
Nahajamo pa tudi živali, ki nimajo nobenega teh »orožij« in ki bi jim v težkih življenjskih okoliščinah tudi ne zaleglo. Ti »slabotneži« imajo najpreprostejšo in obenem najbolj zamotano zaščito,

so namreč nevidni,

t. j. s svojo barvo in obliko posnemajo svojo okolico, da bi ušli očem svojih zasledovalcev.

Najočitnejši primer te prilagoditve vidimo v skladnosti celotnih živalskih svetov z njihovim ozemljem, n. pr. v puščavah in arktičnih deželah, kjer imajo vse v drugačnih okoliščinah različno barvane živali isto peščeno rumeno ali belo barvo. Ta prilagoditev gre tako daleč, da odložijo posamezne živali, kakor polarna lisica, snežni jereb ali planinski zajec poleti, ko izgine snežna odeja, svoje zimsko oblačilo in dobe primerno poletno obleko.

Drugače so posebno metulji, zlasti nočni, ki posnemajo sivorjavo barvo svojih bivališč v gnilem lesu in zidnih razpokah. Večinoma jim je le gornji del kril takšne barve, spodnji, ki ga pri sedenju ni videti, pa žari včasih v najbolj pestrih barvah. Pri dnevnih metuljih je spet značilno, da je spodnja stran kril, ki jo kažejo pri sedenju, nevtravno pobarvana, zgornja pa živo pisana. Ta pojav, po katerem je zaščitno pobarvan samo tisti del telesa, ki ga žival kaže med počivanjem, ko se ne more braniti, je sploh zelo razširjen. Spremlja ga obenem neki popolni preobrat v nagonih, pred vsem glede zadržanja v nevarnosti. V nevarnosti takšna žival namreč ne beži več in se ne postavi v bran, temveč

Kobilica - roparica sliči rastlinskim delom ter se preživlja z metulji, ki jih premoti s svojimi oblikami

obstane mirna v pravem položaju.

Tako moremo pajke in hrošče, ki žive na drevesni skorji često odkriti šele tedaj, ko odtržemo kos skorje in jih prisilimo, da opuste svojo zaščitno držo, prej pa jih je zaradi svojevrstnih peg in vzboklin na svojem telesu komaj ločiti od skorje.

Še večje zahteve na nagonski mehanizem morajo izpolniti živali, ki posnemajo tudi v telesnih obrisih svojo poddlogo, zlasti razne rastlinske dele. Tako je mogoče, da sedijo stotine paličastih tropskih kobilic na kakšnem grmu, ne da bi jih človek opazil, ker sličejo povsem poganjkom in vejam tega grma. Tudi nekatere živali naših krajev, n. pr. neke gosnice, sličejo povsem brezovim vejicam in se tudi postavljajo tako kakor te. Često posnemajo živali tudi liste, kobilice n. pr. zelene, metulji pa uvele, in sicer do potankosti, ne samo v barvi in obrisih, temveč tu-

di v risbi žilja, »poškodbe«, glivastih peg itd.

Te metode za zaščito slabotnih živali so gotovo zanimive, toda narava sega po še nenavadnejših. Omenimo n. pr.

svarilne barve,

t. j. jarko pisana oblačila, ki naj zasledovalca pouče, da je žival strupena, zoprna po okusu ali na kakšen drug način nevarna. Takšne živali posnemajo v obliki in barvi neštete druge živali, ki so v resnici brez orožja. Po-

ki jim sličijo po zgradbi in namestitvi dlačic — torej po znakih, ki so preračunani na čut tipanja teh mravelj.

Kako si znanost razlaga takšne čudovite prilagoditve okolici in drugim živali? Že Darwin je v svojem nauku o »naravnem izboru« položil temelje za današnje razlago teh pojavov. Po njegovem vztrajajo namreč v boju za obstanek samo življenja najbolj sposobni individui, ki prenašajo svoje posebne sposobnosti tudi na potomstvo.

Osa

Lubadar, ki se je »prilagodile obliki ose

sešno rade uporabljajo ta trik žuželke, ki posnemajo zlasti pikajoče ose in čebele. Posnemajo jih pa ne samo bolj ali manj sorodne vrste, temveč celo pripadniki povsem drugih živalskih rodbin, kakor metulji, muhe, hrošči in kobilice. Videti je n. pr. nemogoče, da bi zamenjal metulja in oso, a vendar so metulji, ki ne sličijo osam samo po telesnem obrisu in barvi, temveč celo v rezu in prozornosti kril, v načinu letanja, brenčanju itd. Manjka jim le želo.

Mimikri — tako se imenuje takšno posnemanje — pri mravljah proži celo prav zanimiv primer. V mravljiščih naletimo namreč na tako zvane »goste«, tuje živali, ki delajo veliko škodo med jajčeci in zarodom, a se jim ni bati bojevitih mravelj, ker jih te zaradi njihove vnane sličnosti smatrajo za sorojakinje. Wasmann je pokazal, da se ta prevara prilagodeva povsem lastnostim »gostiteljev«. Pri mravljah z dobrim vidom dobimo namreč goste, ki jih posnemajo po barvi in telesni obliki, pri slepih mravljah pa roparice,

V našem primeru je razumeti pod sposobnostjo neko posebno prilagoditev na okolico in vnane posnemanje zaščitene živali, ki nastopata pri posameznih individuih nepričakovano (po tako zvani mutaciji), jim dajeta varnejšo eksistenco in možnost izredne razmnožitve, končno pa vodita do nastanka novega plemena ali vrste. V novjšem času očitajo nekateri raziskovalci tej

teoriji o mimikri

sicer pred vsem to, da niti zaščitene živali niso varne pred zasledovalci (n. pr. pticami) in je njih posnemanje zato nesmiselno, a tu je potrebno odgovoriti, da bi bila absolutna zaščita kakšne živali proti koristim ravnotežja v naravi in nevarna, ker bi se ta žival prešilno razmnožila na račun drugih živali. Tudi mimikri se mora pač podrediti splošnim zakonom narave in ne sme preseči njihovega okvira. Dr. E. t.

Č A S O V N I S P O M I N

MRAVLJE IMAJO BOLJSI SPOMIN OD ČEBEL

Ljudje v splošnem nimamo dobrega časovnega spomina, skoraj bi rekli, da ga nimamo. Brez sonca, brez ure in drugih pripomočkov se nam ne bo posrečilo nikoli povedati, da je ta hip preteklo baš 24 ur po tem in tem dogodku. In kakor nam gre v tem pogledu tudi višjim živalim. V nekakšnem sorodstvu s časovnim spominom bi bilo le to, da se zbudimo včasi v točno določenem času, ne da bi nam bila potrebna budilka.

Pred dvemi, tremi leti je monakovski zoolog prof. von Frisch in v najnovejšem času so razni znanstveni zavodi izvršili zelo zanimive poskuse, ki so dokazali, da ima čebela silen časovni spomin, tako da v tem pogledu prekaša vse večje živali. Čebelam so n. pr. ob določenem času, recimo ob 11., prinesli hrane. Živalce so označili z raznobarnimi žitami, da bi jih vedno spoznali. Po nekoliko dneh so se tega krmljenja tako privadile, da so priletele natančno ob uri k skledici s sladkorno vodo.

Vprašanje je, po čem so se mogle tako orientirati. Prvi odgovor je bil: po stanju sonca. A ko so prenesli živalce v temnico, kjer so jih obsevali ves dan samo z umetno lučjo, so prihajale prav tako točno k skledici in celo če je bila ta prazna. Tudi drugi vnanji činitelji, kakor električna prevodnost zraka ob določenih urah itd. niso mogli vplivati, kakor so ugotovili s skrbnimi poskusi. Glad je bil izključen, kajti večinoma so prihajale že s polnim želodcem h krmišču. Odločati so morali tedaj vse drugačni, notranji činitelji, ki jih ne poznamo. Pri vsem tem je zanimivo, da jih ni bilo mogoče zdresirati na drugačen ritmus nego na 24urni, ki so se ga navadile že po enem dnevu in so se ga držale še po šest do osem dni potem, ko jim hrane niso pripravljali več ob določenem času. Zaman so pa bili vsi poskusi, da bi jih naučili prileteti n. pr. vsakih 19 ali tudi 48 ur.

Kakšen pomen more imeti tako tenko razvit časovni čut? Raziskovanja so ugotovila, da oddajajo mnogi cveti svoj nektar in svoj prah samo ob določenih dnevnihih časih in ker se čebele drže istega cveta, dokler ne uvene, se lahko na podlagi svojega izrednega ča-

sovnega spomina same zdresirajo na hranitveni čas dotičnega cveta.

Menili so, da bi utegnil kazati čebelam pravi čas tudi potek njihove presnove. V ta namen so zvišali temperaturo v panju, kar presnovo pospešuje. Toda živalce niso prišle zaradi tega nič prej do hrane. Samo uporaba zelo visokih ali zelo nizkih temperatur je imela nekaj vpliva na časovni čut, vendar pa poskusi s tem še niso zaključeni.

V najnovejšem času so napravili podobne poskuse tudi z mravljami. Pri tem se je izkazalo, da so se dale te živali še dosti bolje zdresirati. Dresura na 24urni ritmus je uspela često že po enkratni krmitvi, večinoma pa po drugi. Čudno pa je bilo to, da so se dale mravlje naučiti tudi vsakega drugega ritma, prihajale so na krmišče recimo vsako 3., 5., 21., 27. uro. Njih časovni spomin tedaj ni navezan na ritem dni. Če je mravlja zdresirana na določen čas, prihaja, ne da bi dobila kaj hrane, v najboljšem primeru še 9 dni ob tem času na krmišče. Potem nanj pozabi. Čudovito pa je to, da je bilo mogoče mravlje zdresirati na dva časovna ritma, n. pr. na 22 in 24urnega, seveda izmenoma.

Vprašanje po »uri«, ki vodi živali do takšnega obnašanja, je bilo tukaj seveda prav pereče kakor pri čebelah. V tem primeru so živali vmes celo narkotizirali, da bi dognali, ali jih v narkozi spomin na vdresirani čas zapusti. A jih ni zapustil. Kakor pri čebelah, so pa tudi pri mravljah menili, da jim utegne časovni čut podpirati na kakšen način presnova. Živalcam so dali evkinina in so jim znižali temperaturo v gnezdu. Oboje je imelo namen preosnovo zadržati. In res so prihajale h krmišču pozneje. Isti uspeh je imel nasprotni poskus s kemikalijo in zvišanjem temperature, kar bi naj preosnovo pospešilo. Mravlje so prihajale točno pre h krmi.

To je tudi vse, kar vemo ta čas o mehanizmu časovnega čuta pri čebelah in n. pr. vlvah. Za druge živali še ne vemo natančno, kako je z njimi v tem pogledu samo za termite je znano, da ga imajo v izraziti meri. Zanimivo je teda, da se lahko z njim »obahajo« baš žuželke, ki se družijo v države. dj

SKOZI ČRNO GORO IN ČRNOGÓRICO

DR. ANTON DEBELJAK

N A D A L J E V A N J E

Rasno jutro je vstalo, ko smo se s poštnim avtobusom podili skozi črnogorsko švico. Človek brez površnika nehoti prav da kmetskemu pregovoru: Sveti Lovrenec — prvi jesenec.

»Lakše!« vpije na cesti vozaču star pastir, boječ se za svoje ovce. Mlada zakonštica ves čas pevucka, mož jo po tihem posvari, ona pa se začudi, kako bi mogla komu biti v nadlego njena popevka. Martuljka se spomniš, ko strmiš ob levi na Kom, ki pač nima nič skupnega z našim komom (greben, viher). Tod so najbolj divjji predeli našega kraja, bivališče Kučev, ki so staro srbsko pleme. Od starejših doseljencev med njimi so najznatnejši Mrnjavčevići, potomci vojvode Gojka, brata kralju Vukašinu. Od kasnejših doseljencev so se najbolj izkazali Drekalovići in Marko Miljanov.

Po ostrih okljukih je prirohnel v dolino Tomo Milov, kakor menda imenuje dr. Tunguz avtomobil v svoji humoreski, govoreč o prvem avtu, ki je drdral skozi Črno Goro. Glej Antologijo črnogorskih književnikov. Za to zbirko pa je bil še premlad Djuza Radović, ki je bil pred malo meseci prestavljen iz Ljubljane na gimnazijo v Pančevo. O njegovi pesniški knjigi »Na putu« glej Zis 10. VI. 1934. S tovarišem sva ga posetila v Kolašinu. Zastaven dečko! Dobro se mu poda ime Djuza, če izhaja iz turškega pridevnika džuzel (lep): pa je nemara zgolj imence (hipokoristi-kon) iz Giuseppe.

Ko naju je poceni in imenitno pogostil s postrvjo hotelir Gjuro Lončar, nekdanj brivec pri g. Navinšku v Ljubljani, so naju nekateri kolašinski vrstniki sprevaljali po čistem mestecu, ki je zračno letno kopaljšče, zlasti za Skadrane. Lani je tu letovalo tisoč tujcev. Meščani se bavijo s pletenjem. Marsikateri je obubožal, ker je izdal obilo denarja za šolanje svojih otrok. Kavarna na korzu nosi napis »Kavotočje«, neka gostilna pa »Gostiteljsko-krémarska radnja«. Poleg gimnazije, na kateri je bil pred meseci postavljen za suplenta nekdanji moj učenec Mizerit, stoji spome-

nik padlim dijakom, seveda ne takim, ki bi padli ob semestru.

Ker bi morala čakati dva dni avtomobilske zveže, sva krenila peš skozi predel Kolašin ob reki Tari. Razsekana, gozdnata pokrajina me je privlačila tem bolj, ker sem bil spotoma prečital knjigo »Lov u Kolašinu«, ki mi jo je bil v Beogradu poklonil pisec Mitar S. Vlahović, kustos Etnografskega muzeja.

Naj navedem iz nje kratko folklorno povest.

V Rovcih se pripoveduje o nekem lovcu, da je v pečini našel na nekoli-ko ljudi, sedečih okoli velikega ognja. Ker so ga povabili, pride bliže in sede k njim. Eden od nepoznanih zažvižga in v tem pridirja divja koza, ki jo zgrabijo ter oderó. Kožo pusté nedotaknjeno, a meso pripravijo in pojedó. Dali so tudi lovcu jesti in mu rekli: »Jej meso, a kosti pusti.« Bržko so meso použili, postavijo kosti poleg kože. Eden zopet zabrlizga, divja koza oživi in pobegne. Domov gredoč sreča lovec divjo kožo, jo podre in odre, pri čemer opazi, da je ista, od katere je prej jedel, ker so se kosti šele pričele zraščati.

Pri »babi« Popovičevi v Mateševem sem opazil, da še računajo na krone. Pila sva dobro črnogorsko crniško črnino po 12 Din. Pri izlivu Skrbuše v Taro sva se okopala, kajti Catullovo »caper« se mi je že oglašal pod pazduho. Po lepi cesti jo v samoti primaha doslužen vojak iz Raške, ki pozna dosti slovenskih krajev. Ves navdušen je zanje in za ljudi: »Odllično je u Ljubljani!« A k svojem gre rad, ako tudi bi nosil še enkrat težji zabo, nego ga je.

Zdi se, da hodiva skozi Črni graben proti Trojanam. Tu pa tam se zasveti napis »Strugara i pilana«. Polni avtomobili naju prehitevajo, pred 6. zvečer pa se usuje dež. To bo nerodno, podplati me že pečejo, do Lijeve Rijeke je pa še precej hoda. Kar poskusil bi Glezov recept, kako pomnožiti pečcu moči (Wunderbuch, Regensburg 1700, str. 104)...

Nad 30 km sva prevalila in dosegla na višini 1200 m prelaz Raškovo gumno. Sedaj pojde nizbreg in skoraj kreneva,

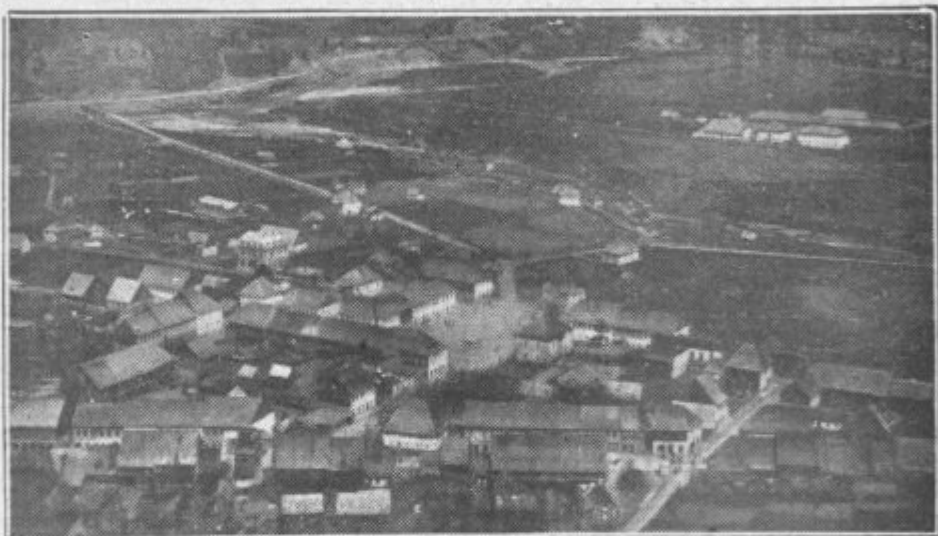
upam, v han k Vojnju Kruščiću, ki so ga nama priporočili. Njegov priimek mi je obudil v pameti misel na francoske vojake na solunski fronti, ki so jih srbski tovariši uvajali v svojo materinščino z najtežjimi stavki, kot n. pr.: Uz kruščić, niz kruščić, na vrh kruščića; ali pa: Na vrh brda vrba mrda ... Kar pritrobi za nama avtomobilska troblja. Morda rešitev? Tovariš da z roko znamenje za stoj! »Koliko tražiš do Podgorice?« se nagne proti avtomedonu. »Ništa,« se odzove iz somraka namesto vozataja njegov gospodar. Vstopiva. »Vidva sta pa slovenska profesorja?« pri-

škropcu, drugače je baže zagatna soperara.

Ob petih je že glasen vrvež po ulicah. Smetarjeva mula prizvonklja z buravžem mimo hotela »Imperiala« skozi Njegoševo ulico. V najini sobi visita slikci: Njegoš in kralj Peter, foto Kunc, Ljubljana. Sedaj pa na razgledovanje! Mestni park kaže obilo »mejnikov«, znamenje, kako bi bilo javno stranišče potrebno.

»Kako se zove ova voda?«

»Rišnica,« odvrne preprosti možak, ki je prejšnje leto doslužil vojake v Ljubljani in ki mu je naše mesto »silna

Pogled na KOLAŠIN

pomni vrli najin rešitelj Jefte, nihče drugi kot inženjer Fran Tavčar, prihajajoč iz Mojkovca, kjer je bil dovršil most preko Tare (Jutro, 21. IX. 1934).

Čili »prašnikar« je požiral kilometre nizdol po predelu, koder ni več črnogorice. Sam siv kras, globoke vrtače, kolikor morem še razločiti okolico.

Podgorica. Hotel »Jadrans«. Kuhar je Čeh. Večerja se je imenitno prilegla: pražene »krtóle« so kakor pariške pommes frites. Beli dalmatinec po 12. Vse je izvrstno. le neznansko debele kisle kumare so mi bile preslane. Sobarica je naročila, naj zapirava okna, kadar privijeva električno luč. Navzlic opreznosti sta me pičila prvi večer dva nevida, t. j. drobna popadača (papatači), drugi večer pa trije. Spal sem trdno in nisem slišal, ali je kdo v bližini »dreto vlekel«. Tudi vročine ni bilo po včerajšnjem

varoš! Na novem zemljevidu Vojnega instituta pa stoji Vrbica! A še polno drugih napak so zagrešili ruski mapejci.

V Rišnici, pozneje Podgorica imenovani, se je rodil Nemanja Stevan, rodonačelnik dinastije Nemanjićev. Turki so se nastanili tu v 2. polovici 15. stoletja. Tu je doma Božidar Vuković, ki je v Benetkah osnoval prvo srbsko tiskarno († 1540).

V starem mestu, po večini muslimanskem, si brž ogledava pet džamij; glavna je Glavatićeva. Za zajtrk zobljem domače grozdje po 4 Din in smokve, 14 za 1 Din. Vendar poglaviti trg (placa) je v novem delu mesta. Mladiči ponujajo tihotapski albanski tobak, a jih zavračam: »Ne pušim!« Vse tri tedne ahasverjenja sem se bil namreč odrekel temu užitku. Za trenutek me pozanima

napis: Advokat Ibrahim Koristović. Je li nomen omen?

Zunaj mesta leži pri cerkvi pokopališče. Dve skupini črno oblečenih žensk naricata že tretji dan za pokojnim...

O lele mene... crne štete, joj...

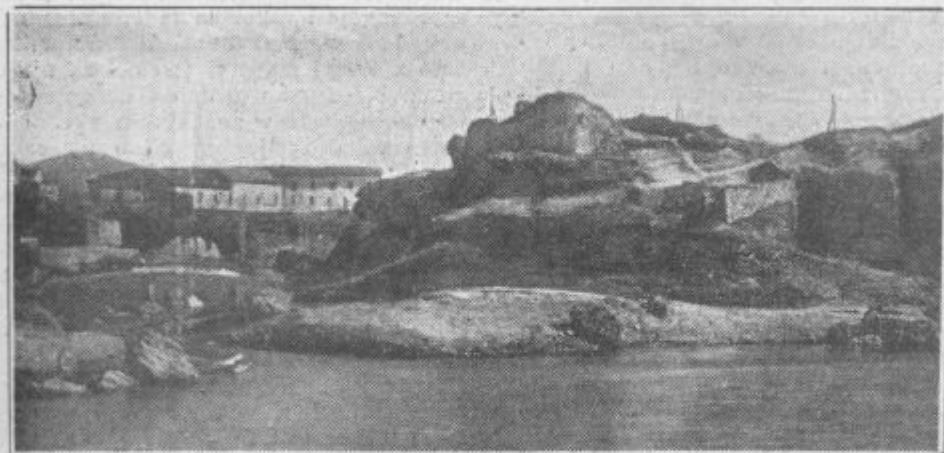
Ja bi klela dušmanina, joj...

Pojedine na grobu ni, letos so z ljudskim glasovanjem ukinili stari običaj.

Med prastarimi oljkami stoji spomenik podporučniku Mitroviću in Petroviću, ki ga je postavila mladina borcema za pravo in zakonitost v Črni gori. O teh možeh, ki ju je dal kralj Nikita ustreliti, glej v Nar. Enciklopediji pod naslovom »Kolašinska afera«. O vseh teh zadevah nama je pripovedoval Vu-

kor jo imenuje Mažurančić v epu »Smrt Smail age Čengića«, sedaj že četrtič na francosko prevedenem. Čez reko se spenja stari Vezirov most (mlekarica na trgu je rekla: vezirómost).¹

Na stočju Ribnice z Moračo je obilo pržine, t. j. peščine, kakor pravilno imenuje Žis 2. IX. 1934 francosko plažo. (Plaža je pri nas slabo žito, slaba hrana; knjižurstvo, Schundliteratur). Enak pomen ima menda vas Pijeski pri Virpazaru. Med prvimi kopalci sva. Po obedu je prišlo še precej ljudi, zlasti drobija. Mohamedanskim dečkom se vidi, kako so obrezani. Velik vrišč uganjajo, nad njimi pa še večjega silne jate kavk. Čolni: Vihor, Budućnost, Čeljuskin jadrno režejo toplo Moračo.

Nemanjin grad v PODGORICI

ko Vuković, ki je l. 1906 delal predor v Področici in v Bohinju. L. 1933. mu je strel odtrgal roko, ko je kot »mobar« pomagal pri gradnji Zdravstvenega doma. Odškodnine ni dobil, čeprav ima maloletno deco. Njegova žaba (žalba) ni zalegla.

Drugi spomenik proslavlja boje v Zagorici, med Dukljo in Podgorico, 28. VI. 1876. ko so Črnogorci zavzeli to poslednje mesto:

Spoštovanjem pristupite
grobu ovom mučenika
u kom leže četrdeset
ljubotinskih ubojnika
na prag same Podgorice
slavno oni umriješe
tek da divno Zeti lance
od Kosova razdriješe...

V dalji na desni se rumenijo lehe z duhanom, ob Morači, »hladni vodi«, ka-

Poštni uslužbenec naju ima za Rusa. Na pol je uganil, to se pravi: mojega tovariša. Dečko na Nemanjini rivi pa naju je štel za Nemca. Nekaj Rusov sva pa res naletela v dalmatinski kleti, kjer sva »pola kile« konaveljčana zalivala z vodo iz 27 m globokega kladenca. Večer sva prebila z inspektorjem Golobom, ki je pravil, da služi tu nekaj Korošcev pri orožnikih, poročnik Š. iz Trsta, štirje uradniki pri finančni direkciji, naravoslovec Gorjanec na gimnaziji, nekaj lahkoživk itd. Življenje v tem črnogorskem trgovskem središču je poceni. Vendar vsak tič najrajši tja leti, kjer se izkoji.

D A L J E

¹) Vezirov most s prizorom iz svetovne vojne vidiš v Albumu pariške »Illustration«, posvečene v celoti kralju Mirovtvorcu, okt. 1934.

TEMPERAMENT IN ZNAČAJ

KAJ LAHKO DESEŽE VZGOJA?

Mnenja o vzgojnih možnostih mladega človeka so zelo deljena. Med njimi razlikujemo v glavnem dve najbolj nasprotni struji, in sicer del takšnih, ki so prepričani, da so vzgojne možnosti neomejene, ter nasprotni tabor, ki prav tako trdovratno zagovarja nasprotno stališče. Pristaši prve teorije vztrajajo v tem, da pravilna vzgoja lahko doseže vse in je otrok več ali manj vosek v vzgojiteljevih rokah. Njihovi nasprotniki pa zatrjujejo, da so vzgojne možnosti človeka do skrajnosti začrtane in je vera v vsemogočnost vzgoje popolnoma neupravičena. Podlago za svoje trditve iščejo oboji v svoji opredelitvi po svetovnem naziranju. Tako podpirajo zagovorniki neomejenih vzgojnih možnosti svojo tezo z domnevo, češ, da je novorojenec še nepopisan papir, na katerem vzgojitelj skoraj lahko začrta vse, kar želi.

Ce bi bilo res tako, bi bilo vzgojno delo zelo lahko. Toda, dejstva so drugačna! Saj je znana stvar, da kot vzgojitelj ne moremo po volji ravnati z otrokom in ga ne moremo poljubno vzgajati tako, kakor smo si zamislili sami. Ze vsako dete se rodi s prirojeno naravo, ki mu nalaga, da vse doživlja popolnoma subjektivno, recimo kot sangvinik ali melanholik. Nrav eploh ne more biti pod vnanjim vplivom, ker je izraz biološkega ustroja, pred vsem naglosti in načina celotnega presnavljanja. Samo premene v biokemični sestavi — ko n. pr. po nekaterih boleznih — lahko menjajo tudi nprav. V ostalem pa nprav določa tempo in moč življenjskega dela, torej tudi razvoj osebnosti, najbolj glede čuvstev in strasti. Zoper nprav je tudi vzgojitelj brez vsake moči.

Dete v zibelki pa se rodi še s prirojenimi sposobnostmi v živčnem sestavu, pred vsem v možganih. Z njimi je tesno povezan osebni odnos nasproti okolici, kar označujemo kot značaj. Po tem, kako dojema razne vnanje vplive in kakšno stališče zavzema glede njih, sklepamo o človekovem značaju.

Značaj je torej biološko podedovana usmerjenost možganov, tako da je tudi prirojen in po ustroju določen, toda vendar ne kot dovršena lastnost, tem-

več le kot sposobnost, ki se da še razvijati. Točno povedano je torej prirojeno le razpoloženje za osnovne lastnosti v značaju. Značajev razvoj pa je odvisen še od vnanjih življenjskih okoliščin, najbolj od okolice, v kateri se razvija. Šele z različnimi dražljaji, ki jih otrok doživlja do svoje doraslosti, se točno opredeli in končno izkleeše.

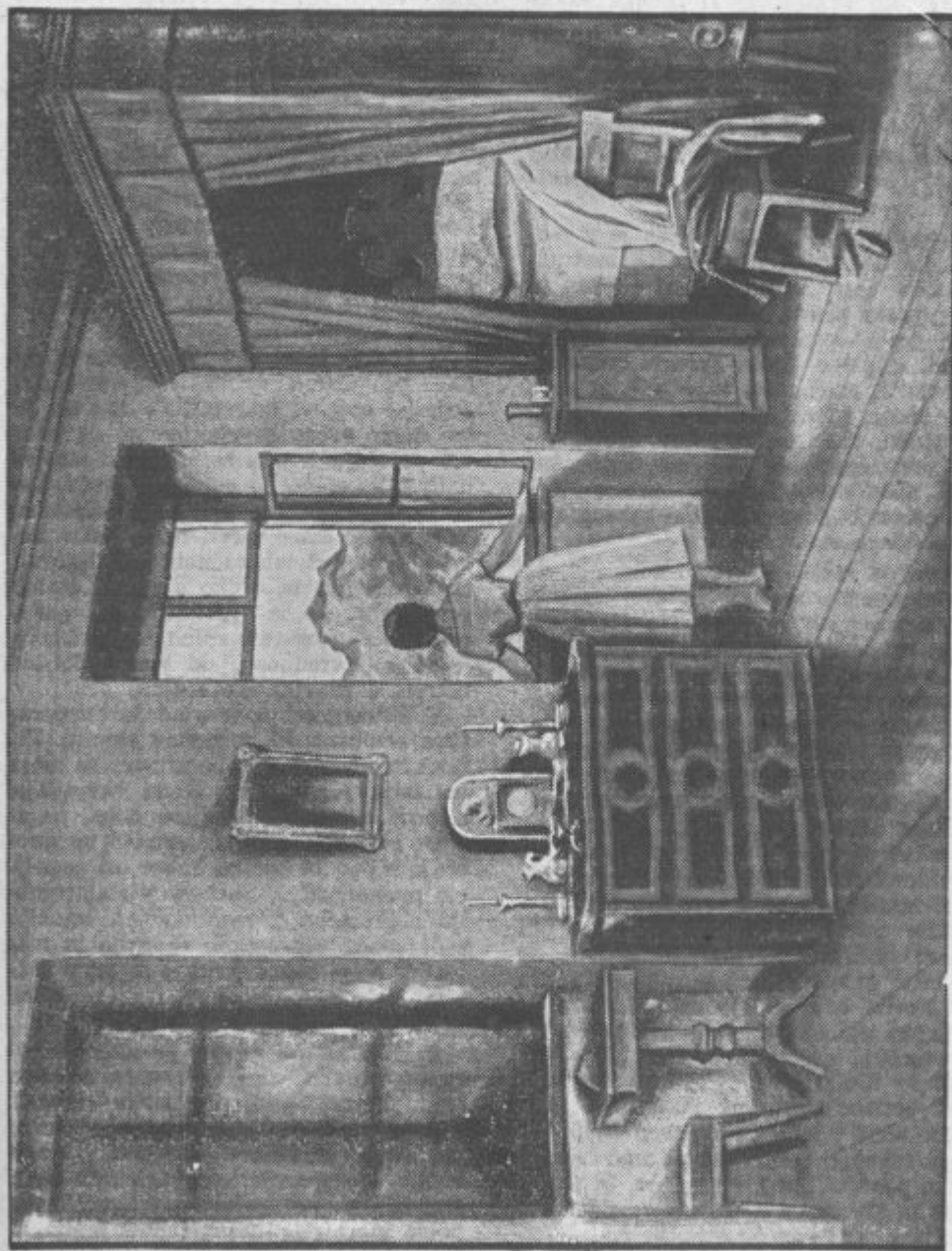
Značaj se da torej vzgajati, kar pa vendar ne velja brez pridržkov. Značaja ne moremo ustvarjati po svoji volji, temveč vplivati nanj le toliko, kolikor upoštevamo pri tem njegove prirojene sposobnosti. Značaj se torej ne dajo vzgajati tako, da bi si vzgojitelj poljubno zastavil določeni smoter in nato z vsemi sredstvi stremel za njim, ne da bi se pri tem oziral na gojenčeve sposobnosti v značaju in skušal s spremembo okolice pravilno usmeriti prizadevanja. Vsakomur je treba pri vzgoji poiskati prave možnosti za življenje in udejstvovanje in šele tedaj se bodo popolnoma razvile njegove prirojene sposobnosti v značaju. Glede na vse to je zelo važno, da vzgojitelj točno spozna nprav in prirojene sposobnosti v značaju svojega gojenca.

Nprav in značaj ustvarjata ono, kar označujemo kot človekovo voljo, njegovo udejstvovanje, njegovo odločnost v ravnanju. Toda vsa naša dejanja le hiso več kot reakcije na naravno ali družabno okolico. Odtod izvira, da je tudi volja pod vplivom vsakokratne okolice in se da prav tako vzgojiti. Vzgoja pa je šla pri tem marsikje napačna pota, ker je ponekod skrbela le za to, da je voljo upognila, namesto da bi jo v razvoju podpirala in krepila. Drugačna vzgoja volje v šoli in doma, ki upošteva otrokovo stremljenje za praktičnim udejstvovanjem in ga namenoma uvaža v samostojne odločitve, bo ustvarjala ljudi z močnejšo voljo in večjo odločnostjo kot vse dosedanje metode.

Močna volja pa je lahko za posameznika — da tudi za celoto — zelo nevarna, in sicer takrat, kadar je ne vodi razum, ki zabranjuje vsako samo nagonsko, da celo nesmiselno dejanje. Tudi razum se da vzgojiti, in vsa dosedanja šolska vzgoja je bila v glavnem le posvečena pouku, to je vzgoji razuma.

Toda tudi ta vzgoja ima svoje meje. Saj vemo, da še s tako odličnim pokom ne moremo iz idiota vzgojiti duševnega velikana. Tudi vzgoja razuma se mora ravnati po danih sposobnostih; zato je treba tudi to vzgojo uravnati po prirojenih sposobnostih, ker je le tako mogoče, da doseže gojenec željeni višek v znanju.

Po vsem tem je torej jasno, da so prirojene sposobnosti v značaju, volji in razumu začrtale za vzgojne možnosti človeka določene meje. Ta omejitve pa velja le toliko, da teh sposobnosti ne moremo sami vcepiti ali v bistvu spremeniti, med tem ko lahko sicer, če izberemo pravo okolico, sami vodimo njihov razvoj in v mnogočem vplivamo

»JUTRANJA UKAS

na vzgojo teh sposobnosti. Seveda pa si v tem pogledu ne smemo zaupati preveč in misliti, da bi mogli morda do-

seči idealno vzgojo, ki bi ne upoštevala sposobnosti, kakršnih je vsakomur položila v zibelko — mati narava. P-us

STAROST VESOLJSTVA

Vemo, da je naše sonce s svojimi planeti le poedin primer sredi vesoljstva, ki obsega kakšnih 10 milijard nam vidnih podobnih sonc. Vsa ta sonca sestavljajo skupaj mogočen svetovni oblak, državo zvezd, ki ima morda 100.000 svetlobnih let v premeru. To državo imenujemo sostav Rimske ceste in tega kot celoto mislimo, ko govorimo tu o svetovju.

Vemo pa seveda tudi to, da je v vsej vesoljni prostornini še nešteto svetovij podobne vrste, kajti teleskop velikani in fotografska plošča nam jih odkrivata po vseh kotih vesoljnosti, države nešteti zvezd, megleno sijoče okrogle otoke ali osvetlja in meglenice, v katerih je snov razvrščena skoraj dosledno v zavojčaste oblike, tako da so zanje uvedli naziv zavojčaste ali spiralne meglenice. Tudi naše svetovje, naše osvetje Rimske ceste je po vsej priliki takšna spiralna meglenica.

Novejša raziskovanja so pokazala, da so posamezne zvezdne države na različnih stopnjah razvoja. Nekatere se stoje kakor naša iz milijard sonc, druge so šele ob začetku sončnih tvorb. Fotogrami, ki jih dobivamo z najmočnejšimi instrumenti na svetu, nam dovoljujejo globoke vpoglede v to nastajanje svetovij. V daljnih meglenicah in prameglah vidimo snov v vrtinčastem gibanju okrog nekega jedra. Meritve so dognale, da gre tu za silovite brzine. S stotinami kilometrov na sekundo obkrožajo materijske mase svoja središča, a vendar potrebujejo mnoga teh daljnih osvetij milijone in milijone let, da se zavrtijo enkrat okrog svojih osi. Takšna števila nam dajejo slutiti, kako velikanska morajo biti ista svetovja sonc in svetovja nastajajočih sonc.

Naša Rimska cesta je, kakor rečeno, tudi podobna spiralna meglenica. Milijarde sonc v njej so proizvod silno dolgega razvoja, o katerem pa smo še prav malo poučeni. Tu gre za dobe, ki pomenijo za človeka z njegovim kratkim življenjem, prave »večnosti«. Ze pod desetih stotisočletji si ne more nič pravega

več predstavljati. Treba se je pa osvoboditi našnega začudenja nad »večnostmi«, kajti »čas« je vendar relativen pojem.

Ali lahko kaj povemo o času, ki je pretekel od nastanka našega osvetja?

Pred vsem je zelo verjetno, da se v našem svetovnem otoku še danes tvorijo sonca. Med veletoki zvezd plavajo ogromni oblaki žarečih plinov, iz katerih je prav mogoče, da se oblikujejo sonca. Eden največjih teh oblakov v osvetju Rimske ceste, megla v ozvezdju Oriona, vsebuje n. pr. dovolj tvarin za kakšnih 50 zvezd v velikosti in gmoti našega sonca.

Iz stanja sonc v našem sostavu lahko poskusimo dobiti vsaj približen pojem o njegovi starosti. Če imamo 20 cm dolgo svečo in ugotovimo, da se v uri porabijo 3 cm, si je lahko izračunati, kako dolgo bo gorela ta sveča. Tako si tudi moderni astrofizik izračuna, kako dolgo more žareti neko sonce. Seveda mora pri teh računih premagovati takšne težave in toliko s tem zvezanih problemov, da je rezultat vedno negotov. Točni rezultati sploh niso mogoči, a dobimo vrednosti, ki vsaj približno ustrezajo pravim vrednostim.

V notranjosti sonc vladajo temperature približno 50 milijonov stopinj. Pri takšnih silovitih temperaturah se mora materija razčlenjati, atomi razpadajo, njihovi neskončno majhni delci, negativno električno nabiti elektroni, se sproščajo v podobi žarkov kakor pri zemeljski prvini radiju. To žarkovje se izgublja neprestano v vesoljnost, a izgublja tudi sonce neprestano energijo in materijo. Naše sonce postaja n. pr. z vsakim utripom našega srca za približno 4 milijone ton lažje.

Pri »mladih«, vročih zvezdah je naravno poraba snovi in energije večja nego pri ostarelih, hladnejših zvezdah. S pomočjo kompliciranih instrumentov in metod pa more astronom dognati stanje posameznih zvezd na njih površini in njih notranjosti ter izreči, kako dolgo more posamezna zvezda prenašati te neprestane izgube, kako dolgo lahko

žari in »živi«. Narobe pa more iz sedanjega stanja sklepati z neko gotovostjo tudi o tem, kako dolgo žari, pred koliko milijoni let je torej nastala.

Jeans, eden najslovitejših astronomov naših dni, je tako z dolgoletnim delom izračunal, da znaša starost našega sonca približno 5 bilijonov let (5 milijonov milijonletij), seveda pod pogojem, da je bilo kakor nešteto drugih sonc v svoji mladosti dvakrat večje, dvakrat težje nego danes. Toda osem bilijonov let je v vsakem primeru »skoraj gotovo« najvišja meja za najstarejše zvezde našega osvetlja.

Zanimivo je, da je neka druga metoda, ki nima žarilnosti zvezd za podlago, temveč njih gibanje v prostoru, prišla do podobnega rezultata za zvezde našega osvetlja: 5 do 10 bilijonov let.

8 bilijonov bi bilo torej srednja mera. Pred tem časom so se oblikovale prve zvezde Rimske ceste. A kolikšna je bila doba za »priprave« v prameglju, tega ne vemo. Za nas so to nepojmljive in neznanne »večnosti«, proti katerim pomeni celo starost naše zemlje (2 in pol do 3 milijarde let!) bežno sekundo v toku časa.

B. Gl.

URBAN

PRI PEČI (lesorez)

ZGODBA O KREVSOVEM JURJU

CVETKO GOLAR

N A D A L J E V A N J E

4

Na Gaštejskem klanecu sta se ločila. Ločan je rekel, da ima tam žlahto, ki jo gre obiskat. Jurij jo je kresal sam navzdol proti mostu vesel, da se je iznebil sitnega spremljevalca. Imel je slabo vest, in zdelo se mu je, da ga je oni spoznal in se je zato ločil od njega. Hitro je šel čez savski most in zavil v prvo krčmo. Naročil si je pijače in poslušal sejmarje, o čem govore.

»Pa lepa živina je na sejmu,« je vpil dolg kmet in privzdigoval klobuk.

»Gorenjci se postavijo!«

»Tirolci so tudi na sejmu pa le po plemenskih telicah gledajo. Navsezgodaj sem prodal telico za sto in petdeset goldinarjev.«

»Pokažite, kakšen denar ste dobili,« se je oglasil Jurij in je radovedno gledal srečnega prodajalca.

»Rad bi videl, ali so moji ravno takšni —«

Hitro, kakor bi ga kdo udaril, je pretrgal besede. Kar sapo mu je vzelo, v naglici bi se bil kmalu izdal. Ali nihče ni nič omenil, in oni je izvlekel usnjato listnico in pokazal bankovce.

»Čisto takšni so moji,« je pomislil Jurij, ko je primerjal v mislih tistega za sto goldinarjev s svojimi. Od veselja je naročil liter vina.

»Kdor je žejen, naj kar natoči,« je ponudil in prvi izpraznil kupico rume-nega vina.

»Saj sem tudi jaz prodal, lepe denarce sem dobil za svojega rdečka,« je hrabro lagal in nalival vino.

»Lejte si, vsak semenj ni tako dober!«

Sejmarji so se drenjali okoli dobrega človeka, ki je dal za vino. Ves rdeč je bil Jurij in postajal je zgovoren.

»Veste, imam nekaj denarja, pa sem dejal, pojdi, kupi, da ne bo prazen hlev — Da je dosti živine, pravite?«

»Saj ste rekli, da ste že nekaj prodali?« ga je star kmetič prijel za besedo.

Jurij je bil v strašni zadregi in ni vedel, kako bi se izgovoril. Začel je jec-ljati, da je nalašč vprašal, in se je izgovarjal, da se sejem hitro izprazni, ako so kupci, da pa bo še nekaj kupil, in je pristavil:

»Prodal sem pa, seveda sem prodal, tistega sivčka.«

»Prej ste pa rekli, da ste prodali rdečka, pa niste pripeljali nobenega re-pa na semenj,« mu jo je zabrusil tisti, Ločan, s katerim sta skupaj hodila.

Zastala mu je sapa in je skrival pogled in nič ni vedel, kaj naj reče.

»Saj sem ga pripeljal že včeraj! Člo-veku beseda uide, pa je! Vol je bil, pa naj bo rdeč ali siv!«

»Seveda za včeraj ne vem, danes pa še miši niste gonili s seboj, ko sva šla skupaj,« je sitnarij Ločan in silil v Jur-ja, ki je zašel v zagato, odkoder ni ve-del izhoda.

»Eh, pustite me pri miru, no, hlapec ga je gnal davi. Ob sedmih je že stal na sejmišču.«

»Pijani ste,« mu je nekdo zavpil in ga lopil po plečih.

»Saj ni nič hudega, da le za vino da-ste!«

Vsi so se zasmejali, kar jih je stalo okoli. Jurij pa je bil togoten in ves raz-gret od vina, da ni vedel, kaj govori, ko se je še naprej prepiral z Ločanom. Si-cer pa se ni nihče brigal zanj v trušču in dimu. Meštarji so vpili in pili likof, ki so ga jim plačali srečni prodajalci. Še pomislil ni, da nima razen ponareje-nega denarja niti vinarja v žepu. V hru-šču in zmešnjavi se ga je polastila pre-držnost in potegnil je bankovec iz list-nice.

»Marička, al me boš kaj rada imela,« je zavpil nad močno, rdečo deklino, ki je stregla gostom. Vrgel je pisani papir na mizo in udaril po njem s pestjo, da so zažvenketali kozarci, in se je razliva-lo vino. »Prinesi mi golaž, Marička, saj veš, da lačen konj ne potegne.«

Vrgel je z glave klobuk in je ves raz-po-sajen in vinski zataknil bankovec za židan trak Zavriskal je, da so se za trenutek ozrli nanj veseli sejmarji.

»Pravijo, da sta moška dota in jun-cev loj kmalu zvagana. Pa naj bo, še za en polič dam! Saj sem dosti dolgo ča-ka, da sem prišel do svojega.«

Prisedli so novi gostje, dva kmeta, eden z veliko hčerjo, ki se je sramežlji-vo držala in obračala od mize.

»Dekle, le primi kozarec, danes boš pila za moj denar, potlej pa vprašam

tvojega očeta, ako mi te hočejo dati. Le nič se ne boj, kar udarili bomo!»

Mašil je v usta pol žemlje in rezal žilavo meso, da je škripal nož po krožniku in je škropila rjava maščoba po miznem prtu.

»Zakaj pa ne, ako si še fant in imaš poštene namene,« ga je prijel za besedo dekletov oče, koščen kmet, ki se mu je poznalo po govoricu, da je doma nekje za Savo.

»Le pijte, oče, lahko se zmenimo, saj je še dolg dan. Ali ji boste kaj prida dali?«

»I, nekaj bo že dobila, golih rok ne pojde od hiše.«

Jurij je izpil zopet kozarec vina in je že ves pijan vstajal izza mize.

»Veste, oče, zdajle grem, vola bi še kupil, potlej se pa zmenimo, če bo dekleta to.«

Kmet je pogledal na hčer, ki se je odmikala od pijanega snubača in skrivala za njegov hrbet.

»Pojdiva ven,« je šepnila očetu in ga potegnila za rokav.

»No, no, če me poznate, se pa na domu oglasite! Taka reč se v krčmi ne da napraviti.«

»Kje pa hodiš, dekleta iz Kranja, plačam! I, kje imam pa denar? Oče, že prav, v nedeljo teden, kar s konjem se potegnem do vas. Saj ste iz Naklega?«

»Tisto pa ne, sem pa že malo niže. Ali veste, kje je Jama?«

»Ali sem ga res izžubil, ali mi ga je kdo vzel,« je kričal Jurij in obračal žepe.

»Saj ga imaš za klobukom,« so zavpili sejmarji okoli njega.

»Oh, saj res, se je zakrohotal in pomolil bankovec natararici, ki ga je v naglici vzela in vrgla v torbo. Izmenjala ga je in vrnila drobiž iz desetaka.

Nekoliko razburjen je bil Jurij, vendar ga je vino toliko prevzelo, da ni čutil, kako veliko krivico je storil. Ničesar ni mislil pri tem, le to je vedel, da ima pest dobrega denarja, in da se mu je na lahek način posrečilo, na kar se je v mislih dolgo pripravljial.

Dobro sem napravil, je pomislil. Uh, koliko denarja je imela deklina, kdo bi uganil da sem ji ravno jaz dal ponarejen denar! Bil je že na cesti in jo je hitro ubiral proti seimišču.

Bilo je pozno dopoldne, in gneča je bila huda vendar so živino že precej razprodali. Jurij je hodil sem in tja, bil je ravno najbolje razpoložen, ne da bi

se popolnoma zavedal svojega početja. Vest mu ni nič očitala, in kar lahko se mu je vse zdelo in pravično, kar je imel pred seboj. Edino tega se je bal, da bi ga kdo ne srečal, ki je bil doma iz njegove vasi in ne spoznal in ogovoril. Hotel je biti sam, zato tudi ni maral mešetarjev, ki so se prekladali okoli in ga pozdravljali s pijanimi glasovi.

5

Gledal je, da najde na samem prodajalca, da bi se natihem in brez prič pogodil z njim za živino. Bistro je mislil, kje bi bilo najmanj nevarnosti, in se je samozavestno prerival med sejmarji.

Presneto, pri ženski sem imel srečo, poskusil bom, mogoče se tišči kje ob strani postarna vdova, ki je prignala iz bog ve katerih gorenjskih dolin vola na semenj. Bilo mu je vseeno, kaj naj kupi, samo, da se iznebi ponarejenega denarja in prižene na svoj dom živino, ki jo bo prodal čez dva ali pa čez teden dni za pošten denar. Preril se je na gornji konec sejmišča in tam je zagledal mladega fanta, ki je držal dve kravi na vrvi. Moško je stopil k njemu.

»No, fant, čigav pa si? Ali si sam? Kaj pa prodajaš.«

Stopil je k živalim, ki sta plaho poskočili, ko je prijel prvo za gobec. Pogledal ji je na zobe, udaril po hrbtu in zadovoljno prikimal. Bila je velika krava močnih kosti, ki jo je spoznal za dobro plemenko. Druga je bila nekoliko manjša in ko' prva rdeče pisana.

»Ali si sam?« je še enkrat vprašal fanta, ki mu prej ni utegnil odgovoriti.

»Mati so šli po rešeto,« je odgovoril fant.

»Saj bodo kmalu nazaj, veste bomo mlatili, pa po celo leto ni Ribničana naokoli.«

»Ha, ha,« se je široko zasmel Jurij.

»Po rešeto! Da boš imel kam dati denar, seveda, saj ga bo dosti, ako prodaš obe pisanki.«

Fant je boječe pogledal rucečega in veselega možaka, ki je hodil bahato okoli njega.

»Vidiš fant, tukajle se spozna krava,« je dejal in prijel lepi živali za vime.

»No, posebno molzni kravi nista! Ali si jih ti pasel?«

Ne da bi čakal odgovora, je prijel fanta za roko in ga vprašal.

»Koliko na češ za obe? Saj lahko kar sama narediva! Velik si že, meni se pa mudi. Kar na vlak mi jih boš spravil. Fantu so se veselo zasvetile oči, in z

rahlím, smehljajočím se glasom je odgovoril:

»Mati so rekli, da dve sto.«

»Malo drag si, pa ker si ti, bova kar udarila!«

Mlademu fantu so se tenka, zagorela lica od veselja pordečila, in prijazno je gledal kupca, in veliko hvaležnost je čutil do njega v svojem srcu.

»Kam bosta pa šli? Ali tudi na Tirolsko?«

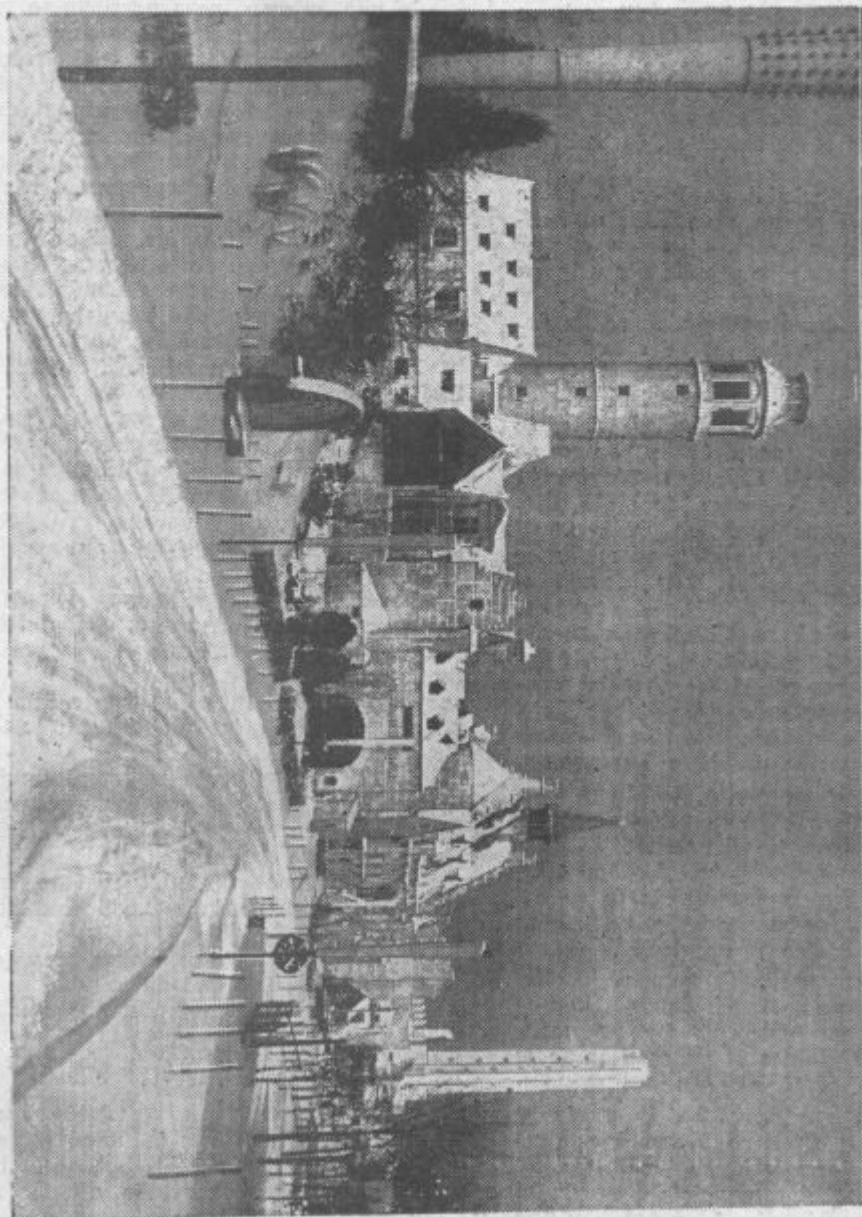
Fantu se je imenitno zdelo, da se bosta njegoví pisanki vozili po svetu in ju

je moško ogledoval. Zdaj ko sta bili prodani, je čutil posebno prijaznost do njih, saj sta mu bili ljubi stari tovarišici, in težko ju je zapustil. Kesal se je, da ju ni više cenil, ker je bil kupec skoraj pri volji odšteti, kar je hotel zanje. tam gori imajo radi lepo živino, Lahi ju bodo poručali.«

»Ali pobili ju bodo?«

Glasno je zatrepetal, in objel ju je z usmiljenim pogledom.

»Kaj pa da, samo prej ju bo treba še porediti, kdo bo ubiral kosti! No, ko-

Svetovna razstava v Chicagu, ki jo je popisal naš sodelavec dr. Fr. Crobath v zadnji knjigi Zisa, je dobila pred svojo končno likvidacijo še zadnjo zimsko obleko

CHICASKA RAZSTAVA

liko boš popustil? Sam vidiš, da si predrag!«

»Sam ne smem, če ni matere zraven. Počakajva, saj imajo kmalu priti.«

»Ne utegnem čakati, in tudi ni vredno za par dvojač.«

Jurju se je mudilo, ker so se začeli nabirati sejmarji okoli njih, in je izvlekel iz žepa šop bankovcev. Bil je sam ponarejen denar, ki ga je naštel in stisnil fantu v pest.

»Le preštej, vidiš, sami bankovci po deset goldinarjev! Kar spravi, pa po-

ženi!«

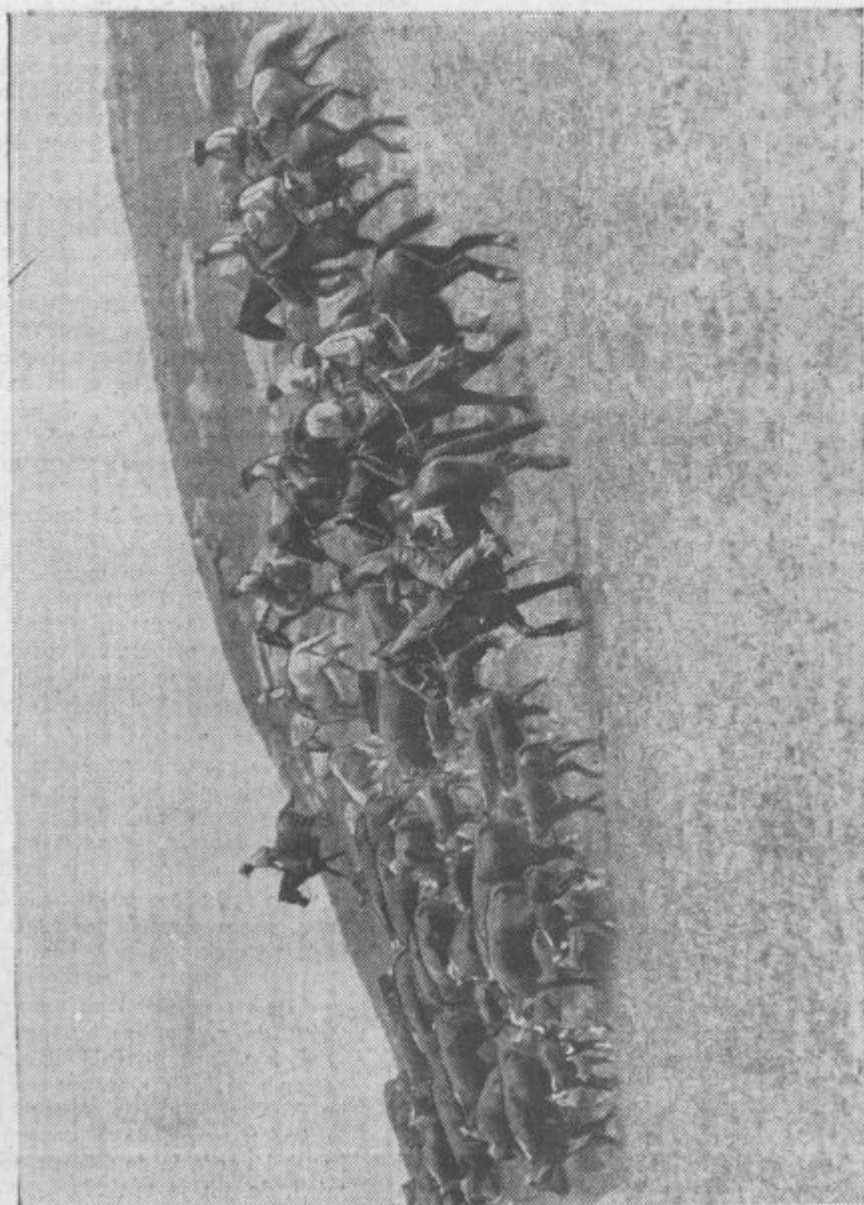
Fant se je obotavljal, ker ni bilo matere in ni vedel, kaj bi s toliko denarjem. Ogledoval se je po materi, ker se je bal, da se ne bi našla. Ali Jurij je silil stran od ljudi, ki so se hoteli mešati v kupčijo.

»Fant, prepoceni si jih dal! Lahko bi bil dobil desetak več zanje.«

»Tistega pa ti dobiš, kadar boš prodajal svojega osla.«

Jurij se je zarežal in udaril po živilih. Tudi sejmarji, ki so stali okoli, so

COWBOY SE ŽIVI!
Cowboy, junak mladinskih knjig, se zmerom živi. V nekih ameriških predelih še vodno mad-zoruje živino — kakor nekdo v indijanskih vojnah

se zasmejali in pogledali tistega, na katerega so merile besede.

»Tebi ga ne bom prodajal, ker si sam osel, in tudi nimaš tistega denarja.«

Jurja je pogrelo, obrnil se je, da si naredi pot iz gneče. — O kakšnem denarju govori, si je mislil, ali kaj ve, ali je videl in spoznal moj denar, prekleto, kar ven iz mesta!

Bilo mu je vroče in je tolkel po živini, ker se ni mogel dovolj hitro izgubiti s sejma.

»Če bi počakala na mater,« je skušal fant ugovarjati in je gledal nazaj na nestrpnega kupca.

»Vleci, ti pravim, se bosta že našla! No, proti klanecu zavij!«

Na savskem mostu ga je Jurij ustavil in sam prijel za povodec.

»Meni ju daj, pa srečno hodi in se nikar ne izgubi!«

»Srečno, jeseni bomo spet prignali, o Lukeževem, ako boste kupili. Zdaj se pase živina,« je klical fant za kupcem, ki je hitro gnal naprej in prehiteval ljudi, ki so se že tudi vračali s sejma.

6

Ko je fant ostal sam, je nekaj časa gledal za kravama, dokler ju ni izgubil v gneči. Spomnil se je, da mora poiskati mater, in se je obrnil nazaj proti mestu. — Na sejem moram, gotovo me že iščejo, oh, to bodo veseli, ker sem prodal in imam denar! Za davke ga bo treba, in jaz bom dobil nove čevlje in klobuk.

Vesel je bil in je skoraj tekel po klanecu in se je izogibal sejmarjev, ki so vpili in mu vlekli živino naproti.

Na sejmišču je bilo še dosti ljudi, ki so se prerivali okoli konj in volov, in je najprej poiskal tisto mesto, kjer je prej prodajal svoji pisanki. Ko se je pridrenjal mimo goste gruče sejmarjev, ki so očitno pravkar prišli iz krčme in se glasno smejali in poslušali šaljivo zgodbo, ki jim jo je razkladal pijan mešetar, je zagledal mater. Prav tam se je naslanjala na drevo, kjer je imel živino, in je boječe in izgubljenno gledala predse. V roki je držala košček kruha in ga počasi lomila.

»Mati, sem že prodal, glejte, tukajle je denar,« je začel veselo praviti in vlekel denar iz žepa.

»Po čem pa si jih dal?«

Mati, močna in koščena Gorenjka, z nagubanim, rjavim čelom in vdrtimi lici, je osuplo in radovedno stopila proti njemu. Z desnim komolcem je stiskala

k sebi prazen jerbas, v katerega bi spravila, kar bi nakupila.

»Ravno tako sem jih dal, kot ste rekli! Pa bi bil še več dobil, da se nisem prehitro vdal.«

»Zakaj pa si se, pa bi bil mene počakal,« je mati bolj vesela kot nejevoljna rekla fantu. S tem je že preštevala papirnat denar, ki ji ga je stisnil v roke. Prsti so se ji tresli, saj že dolgo ni imela toliko denarja, in zdaj ni vedela, za kaj vse naj bi ga porabila.

»Veste, za Lahe sta bili kupljeni, menda bosta šli v Trst. Tisti, ki jih je kupil, je imel še veliko denarja, pa same bankovce. Ali je prav?«

»Denar je ves, pa sem se bala, da so te goljufali. Joj, kaj bi bilo, da nisva prodala! Za davke mora biti, drugače bi prišli drugi teden rubit. Potlej bi bila pa sramota!«

Bila sta iz največjega hrušča in sta šla nazaj v mesto. Mati je vsa v skrbeh ugibala, kam bi nesla najprej denar. V davkarijo se je namenila, potlej bi nakupila na sejmu, kar je najpotrebnejšega. Pri štacunarju je nekaj dolga, doma že ni dobil hlapec pol leta plače, zato se mu nič več ne mudi z delom in je gluhi in svojeglavi.

»Mati, poglejte, tukajle so lepi klobuki,« jo je ustavil fant in vlekel za krilo proti šotoru.

»Najprej greva k davkarjem, da se tega rešiva.«

Na davkariji sta morala čakati, vendar se je počasi izpraznilo, in sta oddala bukvice. Zopet sta čakala, naslonjena v kot, da prideta na vrsto.

»Veste, tak klobuk bi rad, ki je zelen in ima peresa. Vsi imajo takšne.«

Mati se je ukvarjala s svojimi skrbmi in je ravno premišljala, koliko bi ji zmanjkalo, ako bi plačala in kupila najhujše potrebšćine, ko jo pokliče višji davkar. Morala je za njim v pisarno, kjer so jo obstopili trije škrici.

»Kaj le hočejo od mene,« si je mislila žena, in je strmeč poslušala najstarejšega gospoda s sivo brado, ki je razburjen skočil vanjo z besedo:

»Kje ste pa dobili ta denar, le brž povejte, da ne bo kaj huišega?«

»I, kje, fant jih je dobil za pisanki na sejmu,« je žena s težavo spravila iz sebe. Vsa se je tresla, čeprav še ni vedela, kaj je vzrok, da je gospod tako silen in tišči vanjo in jo drži za obe roke. Ali misli, da jih je vzela?

»Kakšen fant, kje je tisti fant, le nič ne tajite!«

»I, naš fant, saj je tamle, zunaj čaka.«

Mlad, tenak gospod je skočil ponj. Fant je bil ves bled in je strahom čakal, da ga zapro ali obesijo, čeprav ni vedel čemu. Mogoče zato, se je spomnil, ker je lovil postrvi v potoku.

»Veste, mati, denar je ponarejen, nič ni vreden, in zato morate z nami! Tudi fant, da bo povedal, kakšen je bil tisti človek, ki mu je dal denar.«

Žena prvi trenutek ni niti razumela, za kaj gre. Potem se ji je zabliskalo v glavi.

»Denar je zanič? Ali niso davki plačani?«

»Kako, s čim? Ali nas mislite? Počakajte, da pridejo orožniki. V kot na klop sedita!«

»Kaj je to, ali ni prodala krave, da bi plačala davke,« je premišljala kmetica. — In zdaj pridejo orožniki, ali po njo, kaj je pa storila? In kje je njen denar, ki ga je dala! Saj res, denar! — Odvila je robec, kamor je imela zavitega. Da niso pravi? Ali niso tako narejeni kot vsi. — Kaj naj napravi, z njimi, ali ne bo mogoče nič plačati, in kravi sta šli zastonj?

Same so ji pritekale solze in kmetica je obupno zajokala. Ko je to videl fant, se je obrnil v zid in je s pestjo brisal oči.

Tudi orožniki niso izvedeli drugega kakor to, kar je vedel fant. Pobrli so ves denar in ga primerjali pravemu. Ves je bil ponarejen.

»Kakšen pa je bil tisti, ki si mu dal kravi,« so vpraševali fanta.

»Rjave brke je imel in kosmat klubuk, pa uro tudi,« je povedal.

»Uro jih ima veliko in kosmate klubuke, kam pa jih je gnal?«

»I, dol po mestu, pa na postajo. Na Laško sta šle?«

Bil je ves zmeden, in skoraj si ni mogel misliti, da bi mu bil dal nepravilni denar tisti, ki je bil tako prijazen z njim. In kravi sta šli kar tako — pa vse leto jih je opravljal in jim nastiljal in jih pasel — Kdo mu bo sedaj kupil klubuk in čevlje, ko so orožniki vzeli ves denar?

Šli so skupaj po mestu, stopili nekam, kjer je bilo veliko gospodov, in vsi so ga zopet silili, naj jim vse pove, kako je bilo.

»Mati, zakaj ste pa pustili fanta samega, saj vidite, da je še ves neumen.«

»I, kdo bi pa to vedel! Saj bi tudi mene lahko, ko si je pa denar tako podooben.«

»Zdaj je že, kar je! Ob denar ste, no, mogoče dobimo kravi v kratkem nazaj. V zemljo se nista vdrla.«

»Kdo bo pa davke plačal,« je v skrbeh vprašala kmetica.

»Pa toliko imam še drugih plačil, in doma smo vsi bos.«

Tako je tožila in stiskala robec na usta.

Izpustili so ju in jima naročili, da bosta že zvedela, ko najdejo živino. Opoitekaje je odšla žena, nevedé, kam bi se zatekla in kam bi šla. Postajala sta po mestu, in fant je pogledal vsako žival, ako ni njegova pisanka. Šla sta tudi na most, kjer se je poslovil od kupca, hodila sta okoli postaje, in žena je vpraševala:

»Ali ste kaj videli naši kravi?«

D A L J E

O. Ubbelohde: ZNAMENJE V GOZDU

Popravi: V zadnjem zvezku čitaj na str. 11 pod sliko pravilno: Fr. Ev. Mayerheim (1808—1879): »Dedova ljubljenska.«

ZAROTA ZOPER SVET

ESSAD BEG

N A D A L J E V A N J E

AVTOR ZIRAN PREVOD

G P U

Teror, ki ga je bil sklenil Lenin, je bil za boljše-vike v resnici edina možna pot — v skladu s poželenjem ljudstva in s taktiko boljševikov, ki so hoteli željo ulice sprejeti kot teroristično utemeljeni paragraf v svoj program. Tako so delali že v oktobru pri reševanju mirovnega problema in agrarnega vprašanja.

Tako je storil Lenin s svojim finim občutkom za sedanost tudi v vprašanju terorja enako: sprejel je v svoj program zahtevo ulice. Pomoritev nekoč privilegiranega razreda bi bila izvedla druhal nedvomno tudi brez stranskega privoljenja. Stranka je voljo ulice le na splošno oblikovala in uničevanje sovražnika povzdignila v mrzlo dogmo, v brutalno znanost. Toda ne glede na željo ulice, od katere je bila nova vlada povsem odvisna, so uzakonili teror tudi drugi razlogi. Ruska javnost, pred vsem socialistične stranke in tudi del častnikov, je počasi okrevala po prvem strahu oktobrskih dni. Splošno je prevladovalo prepričanje, da bodo boljševiki vladali komaj tri mesece.

Nekega dne so našli ustreljenega nekega boljševiškega urednika. Tu pa tam so že razgnali sumljiva zborovanja mladih ljudi. Udeležence so aretirali ter — kakor je bilo takrat v navadi — med »begom« ustreli. Nekega osemnajstletnega mladeniča, ki je na cesti zakričal »Doli s sovjetsko vlado!«, so boljševiški sodniki vprašali po njegovu starosti ter ga po njegovem odgovoru v presenečenje vseh sodobnih pravnikov obsodili na osemnajst let ječe. Znaki nevarnosti so se množili. Bil je res že skrajni čas za ukrepitev nečesa »močnega«, ako so hoteli boljševiki ostati na vladi.

To se je zgodilo 7. novembra 1917, dva tedna po padcučasne vlade v Petrogradu. Vladimir Lenin je podpisal tega dne kot predsednik sveta ljudskih komisarjev ukaz za ustanovitev »izredne komisije za zatiranje protirevolucije, sabo-

taže in službenega prestopka.« V ruskem jeziku se glasita prvi dve besedi: »Črezvičajnaja komisija«. Njeni začetnici tvorita prav tako znamenito kakor grozno besedo: Čeka. Dolžnosti in pravice te nove institucije so bile le površno formulirane. Nova institucija naj bi dozdevno razbremenila revolucionarno sodišče, ki je reševalo vse naloge politične policije. Njen sedež je bil kmalu prenešen v Moskvo, njeno delovno področje pa je bilo začasno Petrograd, kjer je bilo osredotočeno celotno velemeščanstvo socialistične stranke in vsi drugi protiboljševiški zarotniki.

Čeka je bila hitro ustanovljena, začetek njenega dela pa se ni tako mirno razvil. Po podpisu ustanovnega ukaza je vprašal novoimenovani vodja institucije Feliks Džerzinski, kakšna sredstva bo dala vlada na razpologo novemu uradu. Odgovor je bil dolg mučen molk. Niti Lenin niti kdo drugi izmed komisarjev si ni znal predstavljati s kakšnimi sredstvi mora razpolagati politična policija. Ze prvo vprašanje je zadelo na precejšnje težave. Vodstvo nove institucije je zahtevalo za vsak slučaj pred vsem vsaj en voz za prevoz aretirancev v ječe. Toda vlada ni imela nobenega voza. Še le po dolgih razpravah in spletkah so stopili konec decembra korak naprej. Med tem so postala protirevolucionarna stremljenja že prava nevarnost. Uglednega komunista Voldarskega so našli v nekem predmestju ustreljenega. Zdaj niso smeli zamuditi niti minute. Takoj so našli prevozni avto. Kletni prostori Smolnega instituta so se hitro polnili z aretiranci. Prvi ujeti nasprotniki boljševiške vlade so se čudno smejali, ko so jih zaprli. Nekoliko opravičeno, saj ni nihče vedel, niti vodstvo Čeke, kaj naj stori z aretiranci. Na streljanje še niso mislili. Poskusili so najprej z mirnejšimi sredstvi zatreti protirevolucijo. Kmalu pa se je pokazalo, da so naloge Čeke nekoliko zapletene in da se ne morejo izvršiti s priložnostnim zaporom kakega bančnika ali častnika.

V prostorih Smolnega zavoda je vladala velika zmešnjava. Noben stražnik ni znal razločiti med jetnikom in ministrom. Često se je zgodilo, da niso pustili aretirancev v poslopje, ker so jih

smatrali za upornike. Sam Trocki некоč ni mogel zapustiti hiše, ker so videli v njem bančnika, ki je ubežal iz kleti. »Jaz sem Trocki«, je zatrjeval straži. »Prav žai mi je, toda vašega imena še nisem slišal nikoli,« je odgovoril boljševik.

Zgodilo pa se je tudi, da so šli jetniki — bivši generali ali guvernerji — nemoteno iz ječe v svobodo. Straža jih je zaradi njih gospodujočega pogleda in zadržanja smatrala za visoke boljševiške dostojanstvenike.

Sele počasi je mogla Čeke pregledati ogromno polje svojega dela. Naloge rdečega terorja so postajale vsak dan bolj zapletene. Ugledni čekist Lacis jih je takole formuliral: »Delovno polje izredne komisije je določeno po delovanju protirevolucionarnih elementov. Ker pa ni nobenega življenjskega področja, kjer ne bi poskusila protirevolucija s svojim uničevalnim delom, se je morala izredna komisija večkrat vmešati v vsa življenjska področja, v oskrbo z živili, transport, letalstvo, rdečo armado, mornarico, šolo, konzulate, industrijo itd. Izredna komisija se ne bavi samo z delom neposrednih protirevolucionarjev. So dejanja, ki niso spočeta z namenom, da bi brezpogojno škodovala sovjetski vladi, ampak nastanejo iz osebne koristi ne glede na posledice. Sem spadajo: spekulacija, službeni prestopki in dezerterstvo. Ker pa škoda, ki jo ta dejanja povzročajo sovjetski vladi, niso manjša od javne protirevolucije, jo mora izredna komisija z enako strogostjo pobijati. Da si predočimo ogromno delo Čeke, ga moramo razdeliti v skupine: 1. sabotaža, 2. protirevolucije, 3. spekulacija, 4. službeni prestop, 5. banditstvo, 6. upori kulakov, 7. dezerterstvo.«⁸⁾

Središče tega ogromnega dela je bil Petrograd, mesto, kjer so uradniki ustavili delovanje državnega stroja in kjer je druhal linčala »meščanstvo«. Iskali so za to moža, toda kje na svetu je bil genij, ki bi izvedel to nalogo? Med boljševiškiimi emigranti, ki so se vrnili v Rusijo in ki so bili do zdaj vajeni ozračja evropskih literarnih kavarn, ni bilo nobenega s potrebnimi izkustvi. Treba je bilo rešiti šest del sveta, zgraditi imperij in vrniti mir premagani državi. Če je že bilo vse to nemogoče, vendar je bilo treba vzpostaviti vsaj navidezno vnanji mir z zatretjem vseh zarot in uni-

čenjem vseh državi sovražnih družbinih razredov.

Vodstvo Čeke v severni komunij, ki je obsejala Petrograd in sosedna ozemlja, je prevzel sodrug Mojzes Uricki, v stranki znan pod priimki Kuzmič, Salomon, Boris, Boreski in Sacki.

Kdo je sodrug Mojzes Uricki?

S O D R U G U R I C K I

Štiri in dvajsetletni sodrug Mojzes Solomonovič Uricki¹⁾ je bil dobro poznan v stranki in v emigraciji. Njegovo nizko postavo s krivimi nogami, njegovo visoko čelo in naočniki na dolgem nosu so bili že dolga leta znani vsem ruskim revolucionarjem, ki so se udeleževali zborovanj v inozemstvu. Uricki je bil Žid. Doma v nekem mestecu blizu Kijeva je preživel svojo mladost deloma na obrežjih Dnjepra deloma v talmudski šoli svojega rodnega mesteca. Njegov oče je bil branjevec. Bodoči organizator rdečega terorja je bil prvotno določen za rabinca in kramarja, pr je obiskoval rusko šolo ter se je pozneje priključil socialnodemokratski stranki. Kot njen član je moral po običajni poti ruskega revolucionarja: Aretacija, izgon, emigracija.

V emigraciji se je sukal okoli revolucionarnih voditeljev, se bavil z lesno trgovino ter živel v misli, da je njegovo delo v največjo korist revolucije. V tajnih arhivih ruske politične policije, ki je bila o delu emigrantov dobro poučena, pa je bilo zapisano: »Uricki, Mojzes Solomonovič, malomeščan mesta Čerkasi, mešetar v lesni trgovini, ne napravi vtisa resnega moža.«²⁾

Tudi na svojo revolucionarno okolico ni napravil Uricki resnega vtiska. Emigracija je bila z ljudmi njegove vrste prenasihena. Malo izobraženi, malo pametni so tvorili sivo ozadje emigrantskih politikov, ki so se jim vdajali na življenje in smrt. Toda Uricki je imel srečo. Postal je nekakšen tajnik Plehanova, voditelja socialnih demokratov. L. 1912 je bil kot zastopnik skupine Trockega izvoljen v organizacijski odbor ruskih revolucionarjev. Ta izvolitev ni bila slavno poglavje v zgodovini emigracije. Uricki je bil izvoljen z glasovi policijskih vohunov. Ohrana je ukazala njegovo izvolitev, ker ga ni smatrala za resnega

¹⁾ S. G. Uralov: Mojzes Uricki, založba Rdečega lista, Leningrad 1929.

²⁾ Arhivi Ohrane, izdal general Spiridovič.

⁸⁾ M. J. Lazis: Dve leti borbe na notranji fronti. Moskva, Državna založba 1920. Str. 10.

človeka.³⁾ Tako je postal neke vrste vodja, toda do pravega vodstva ni mogel priti. To ga je bolelo, pokvarilo njegov značaj. Ostal je nezaupljiv. Poleg tega je napravil še hudo politično napako: med revolucijo se je izrekel za menjševike. Ko se je pozneje pokazalo, da je bodočnost vendarle na strani boljševikov, je naglo presedlal.

V oktobru in v prvih dneh boljševiškega gospostva njegova naloga ni bila težka. Kot član vojnorevolucijskega od-

bora je izkazal boljševikom važno pomoč. Po tem je imel srečo, da ga je neki atentator ranil in končno je dobil važno nalogo, da razžene ustavodajno skupščino. To se mu je posrečilo s pomočjo mornarjev, nakar ga je stranka proslavila kot junaka.

D A L J E

³⁾ M. Aidanov: Sovremeniki, Založba Slovo.

K A K O S A N J A M O

V SANJAH SMO SEBIČNEZI

Sanje spremljajo vedno životni občutki. Veselimo se, navdušeni smo ali na smrt žalostni, čutimo se prevarane, srdimo se, obžalujemo, kujemo maščevalne naklepe in kar je še podobnega. Pri tem imajo veliko vlogo tako zvaní splošni počutki, ki izvirajo iz dražljajev našega telesa, kajti splošno telesno razpoloženje daje sanjam razpoložensko barvo. Vse takšne počutke spremljajo krepka čustva, saj nas pouče o vsakokratnem stanju našega telesa in njegovih organov. Med temi počutki so posebno kožni in gibalni občutki, ki imajo vedno čustven poudarek. Spomnimo se n. pr. na naša čustva med sanjo, da padamo iz velike višine.

Vse navedene okoliščine in bržkone še druga fiziološka dogajanja, ki jih ta čas še ne poznamo, ter pomanjkljiva kontrola po višjih duševnih procesih povzročajo stopnjevano čustvovanje, tako da je n. pr. strah v sanjah močnejši, odločitev hitrejša nego v resničnem življenju. Ojačeno čustvovanje izvira nemara tudi iz tega, da se pretakajo v spanju gibalne pobude v druge struge, saj do gibalnih središč v možganski skorji, ki so jim zaprti z ovirami, ne morejo.

Baš ta zaprta gibalna središča so vzrok, da v sanjah nimamo volje, ker ne moremo razpolagati z gibalnim aparatom. Dočim moremo v bdečem stanju reagirati na počutek, ki je zvezan z ugodjem ali neugodjem, z nekim »dejanjem«, smo v sanjah pravega dejanja nesposobni. Tu nam ostaja kot edina reakcija samo predstava izpolnjene želje. V posebnih okoliščinah pa moremo vendarle tudi v sanjah izvršiti določena

dejanja in gibanja, n. pr. v mesečnem stanju. Nekateri ljudje spijo z večjim delom možganov in bdijo istočasno z drugim razdraženim delom tako močno, da jim je sanjska predstava zmožna povzročiti gibanja običajne, čeprav v smotru povsem brezumne vrste. Mesečnik vrši svoje gibe kakor majhni otroci, ki še ne poznajo nevarnosti. Saj jih tudi v resnici ne pozna, ker mu zadevni deli možganov spijo.

Zdi se, da so v sanjah neugodni počutki močnejši nego v bdečem stanju, kjer jih prekrivajo neprestani čutni dražljaji od zunaj. Tu bi bil vzrok, da sanjamo večinoma o željah, ki se nanašajo na nedostatke v splošnem telesnem stanju (glad, žeja, dihalne motnje, pritisk seči, spolna poželenja itd.). Spočetka si predstavljamo, da se nam zadevna želja izpolnjuje, če pa trajajo dražljaji dalj časa, stopi na mesto te predstave kaj lahko občutek razočaranja. To se dogaja posebno v žejnih sanjah s tem, da v njih pijemo, a se nam žeja vendar ne ugasi. V tem je tudi povod za opetovani povratek istih ali podobnih sanj. Čustvena stanja so najstalnejši del sanj, dočim so predstave izredno bežeče in spremenljive. V sanjah nastopajo posebno občutki napeitosti, veliko bolj redko pa občutki odrešitve. Sanjamo zlasti o tem, česar se na skrivaj bojimo.

Naša čustva so v ostalem v sanjah izrazito sebična, bržkone zato, ker nam tedaj središča višjega mišljenja v spanju ne delujejo. Zadeve čustvenega življenja, ki se nas ne tičejo, čeprav se v bdečem stanju morda močno zaposlujejo, se v navadnih sanjah ne ponavljajo. Po drugi strani pa doživljamo v sa-

njah čuvstva, ki so nam v bdečem stanju tuja ali se nam tuja zdijo, n. pr. strahopetnost, ki se nam celo v sanjah zdi čudna, nezvestoba v naših dejanjih itd. V sanjskem življenju nam tedaj moralni zadržki manjkajo.

Ali je ugodje oziroma neugodje v sanjah pravo ugodje oziroma neugodje ali samo senca teh občutkov, kakor so

sanjske podobe samo sence resničnih podob? Če se spomnimo na to, da se iz spanja prebudimo vsi prestrašeni in da drhti njih strah torej še v bdečem stanju v nas, tudi če smo vzrok strahu spoznali za ničev, tedaj pač ne moremo zanikavati, da gre za resnične občutke, čeprav nimajo nobenega stvarnega ozadja. bge

K A R A M O D Ž O N G I

O kraj Karamodža leži na severovzhodu od Ugande na koncu Turkanske ravnice, od katere ga loči 600 m visoka strmina.

Pokrajina je hribovita; tamkaj je pogorje Magosi, koder bivajo po karamongovski veri duše rajnih. Med temi griči se vleče Kameniti dol, imenovan tako, ker so domačini po njem postavili obilo kupov kamenja za žrtvenik svojim prednikom.

Karamodžongi so ljudstvo hamitskega rodu, ki je ostalo na pastirski stopnji. Polja ne obdelujejo, samo živino

goje. Njih stanovanja so zbrana v ogradi (manjata), obdani s krepko živo mejo, za katero je živina varna divjih zverí. Ti črní, čeprav ovčarji, uživajo kaj malo mesa, hranijo se skoraj samo z mlečnimi izdelki in s krvjo.

Po telesu je pleme jako lepo, razen obraza, in izrazito negroidno. Žene nosijo težko obleko iz usnja in si obešajo za okras okoli vrata mnogoštevilne kovinske obročke. Moški hodijo domala čisto nagi. Kvečjemu si nadevajo ovrtnice iz steklenine in niz steklenih biserov okrog ledja. Oba spola nosita čuden

1. zanka (nastava), 2. pričeska mladega vojaka, 3. stolci za friziranje, 4. slavnostno lepoticenje

nakit, ki je značilno znamenje za pleme: nekak valj iz kremenjaka oziroma iz stekla, ki si ga vtikajo v prevotljeno spodnjo ustnico in ki jim binglja na bračo.

Pri Karamodžongih posebno v oči zbodejo moški lasje. Zgneto si jih z glino in jih ustrojijo na tak način, da tvorijo nekakšen šopek ali celó oglavnico, polno lukenj za zatikanje nojevih peres. Ta noša velja zlasti pri mladeničih. Oglavnica, ki je včasih obširna in visi na pleča, pokrivajoč deloma lopatice, je zamotano sestavljena in zahteva precej nege. Za velike svečanosti in obredne plesse si udeleženci nadenejo posebne okraske in si poslikajo obličje z rdečimi

ali belimi kolobarci. V ta namen jim služi barvita ilovica.

Da si očuvajo stavbo svoje pričeske, nosijo Karamodžongi s seboj stoličke ali stojalca iz skrbno oglajenega lesa, ki si jih devajo pod tilnik, da jim podpirajo glavo. V priliki jih rabijo tudi za sedež. Visoka so 15 do 20 cm.

Karamodžongi so vobče miroljubni. Vendar se držijo stare šege, radi katere jih sosedge ne marajo. Železo svojih sulic si namreč namažejo s krvjo človeške žrtve brez razlike po starosti ali spolu. Kdor si je tako okrvavil kopje, sme nositi tetovirano brazgotino na desni rami, če je žrtev moški, na levi rami pa, kadar gre za žensko. K.

NEKDANJA ROMANTIKA

V ulici Verdaine so v Ženevi pred nekaj tedni vzdali v novo hišo ploščo, ki omenja, da je v tem delu mesta prebivala svoje dni Emilija Nasavska, portugalska princesa, druga hči iz drugega zakona Viljema Red-

ja delale ovire, hoteč si prisvojiti vse imetje po rajni Emiliji ter izključiti pobeglo »devojko« od dediščine. Nazadnje sta se zaljubljenca zvezala pred oltarjem in srečna eoproga je 1630 povila punčko. Krstni obred je ponazoril slikar Villarzel s stilizirano podobo, ki spada med najlepše umetnine

Krstni obred, po Villarzelovi sliki

kobesednega, in njena hči Marija Belgia-Mati je umrla l. 1629, a hčerko, ki je bila že nekoliko v letih (imela je tri križe) je ugrabil polkovnik Groll in ušel z njo v Bern. Mestna gosposka se je bala zamere pri portugalskih in oranjskih princih, zato je odgovarjala Grolla od poroke. A ker je bila Maria Belgia voljna svojega ugrabitelja, so bernske oblasti privolile v zakon. Le sorodnice v Nizozemski so iz ljubezum-

muzeja Jenisch. Maria Belgia ni doživela blaženosti, kakršne si je obetala od svoje romantične zveze: moža so ji zavratno umorili v Italiji. Z njenimi žensskimi potomkami se je mnogo bavil rodoslovec Faria v zvezku, ki ga je posvetil potomstvu Doma Antonia, sedemnajstega portugalskega kralja. Ta je bil očetni ded Marie Belgie, rojen v Livornu l. 1534. K.

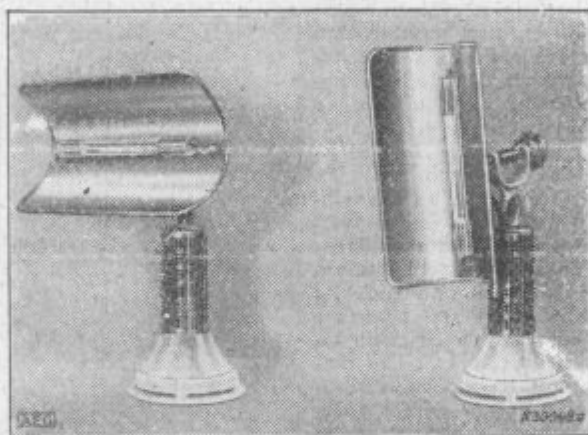
TEHNIČNI OBZORNIK

UMETNO PLANINSKO SONCE

Mnogostranska raziskavanja, ki so vzniknila po vojni na področju biologije in izžarjanja, so nam posredovala zelo važna spoznanja o biokemičnih učinkih in o zdravilni vrednosti ultraviolelnih žarkov. Ker nam sonce teh žarkov ne nudi v zadostni množini, jih že dokaj časa proizvajamo na umeten način. Toda prava »višinska solnca« so bila dozdej večinoma domena zdravnikov. Temu je hotela napraviti tehnika konec, ko si je bila stavila nalogo, da ustvari cenen in enostaven, pa vendar polnovreden izžarjevalec ultraviolelnne svetlobe, ki

bile stare, z živim srebrom napolnjene cevi, pri prevažanju in tudi pri prenašanju v večni opasnosti, da bi jih težka kovina ne razdrobila. K temu pride še dejstvo, da je pri njih zahtevala uporaba danes prevladujočega izmeničnega toka, drage dodatne priprave, ki so morale preprečevati morebitno prekinitve obločne luči v trenutkih, ko je bila pri obratiščih napetost enaka ničli.

Sele z iznajdbo kovinskih elektrod, ki oddajajo, prevlečeni s plastjo kovinskih oksidov, pri segretju elektrone, je vzniknilo dolgo pričakovano poenostavljenje.

bi ga mogel uporabljati vsakdo neodvisno od zdravnika. Dano nalogo je tehnika rešila nad vse pričakovanje dobro. Izdelala je svetilo, ki zadošča vsem nanjo stavljenim zahtevam, vzpodbuja k preosnovam, k rasti, pospešuje tvorbo vitaminov itd.

Novi izžarjevalec ultraviolelnne svetlobe sestoji iz cevi, ki nosi ob krajših kovinskih elektrodah, med katerima se vrši razelektrenje. Cev je nameščena v podolgovatem kovinskem reflektorju, ki je prevlečen s plastjo niklja in platine. Izžarjevalec in reflektor sta pritrjena na stojalu, v katerem je vdelan upor za stabilizacijo obločne luči. Svetiljka porabi le 350 vatov ter jo moremo priključiti i na istosmerni i na izmenični tok, napetosti 220 voltov (slika!).

Zanimivo je opazovanje cevi, kadar preskoči po vključitvi toka med elektrodama obločna luč. Toda le malokd ve, da je trajalo pet in dvajset let, preden se je posrečila tehnični fiziki rešitev tega »problema«. Kajti stare kremenove svetiljke so imele elektrode v gorilniku iz živega srebra ter se v njih pri vključitvi električnega toka sploh ni tvorila obločna luč. Dobili smo jo šele tedaj, ko smo za hip združili živo srebro z obeh elektrod. To pa za laika ni bil prikladen postopek. Povrh so

Gorilnik novega višinskega sonca je narejen iz teh modernih žarilnih elektrod, ki obdrže pri prehodu izmeničnega toka skozi ničlo visoko temperaturo. Pri tej temperaturi se tvori zadostna množica elektronov, ki prevajajo hiš nato se porajajoči električni tok. Zato se luč v novi cevi navzlic nihanju električnega toka ne prekine. Koristi novih elektrod so očitne, ker odpadejo zgoraj omenjene drage dodatne naprave. Poleg tega pa vsebuje cev le nekoliko tisočink grama živega srebra ter je zato neobčutljiva za sunke pri prenašanju.

Pojasniti moramo še način tvorbe obločnega plamena. Ker ima hladna živosrebrova para prevelik upor, da bi pri napetosti borih 220 voltov mogla preskočiti električna iskra, je napolnjena cev z majhno množino zlahtnega plina. Pri vključitvi toka deluje tedaj cev kot tlinka. Razelektrenje v plinu preide nato samo od sebe v razelektrenje v pari živega srebra, ki je edino v stanu oddajati dovoljno množino ultraviolelnih žarkov. Da omogočimo tvorbo zaželjene obločne luči tudi pri morebitnih motnjah, je vdelan v stojalo še majhen transformator, ki ga moremo mimogrede vključiti ter s tem zvečati napetost toka v cevi.

Tako je sitno in nelahko nagnevanje cevi za vedno zapadlo zgodovini.

Omembe vredno je dejstvo, da gorilnikova cev ni izdelana iz navadnega stekla, ki ne propuša ultravioletnih žarkov. Zategadelj so dozdaj uporabljali mesto stekla drag in težko predelaven kremen, ki je bistveno podražil priprave. Kljub dolgotrajnim naporom kemikov se je šele nedavno posrečila izdelava stekla, ki v zadostni meri propuša ultravioleto svetlobo. Vzrok njihovim neuspehom je bil edinole ta, da so skušali z dodajo vedno večjih množin kremenca običajnemu steklu zvišati propustnost ultravioletnih žarkov. Šele zamenjava kremika s fosforjevo kislino je dovela k cilju.

Ker je za vsako žarilno cev dober vakuum življenje — kajti izzarjevalec ne sme pod nobenimi pogoji sprejeti vase trohico zraka — je zamenjava stekla s kremenom pomenila velik napredek, ker je bila namestitev kovinskih vodov v kremikovo cev izredno težavna. V steklo pa moremo — primeri za to sta elektronka in žarnica — prav lahko vtaliti kovinsko žico.

Propustnost fosfatnega stekla za ultravioleto svetlobo je nekoliko manjša od propustnosti kremenca. To razliko so izravnavali tehniki na ta način, da so omogočili čim tesnejšo približanje objekta k obločnici. Ze v razdalji 50 centimetrov more novi vir ultravioletnih žarkov obsevati človeško telo v vsej višini in širini. Na ta način moremo s 6 do 10 minut trajajočim obsevanjem posamezne plati telesa doseči zaželjene blazilne učinke ultravioleto svetlobe ter zadostno porjaveti kožo. (tma)

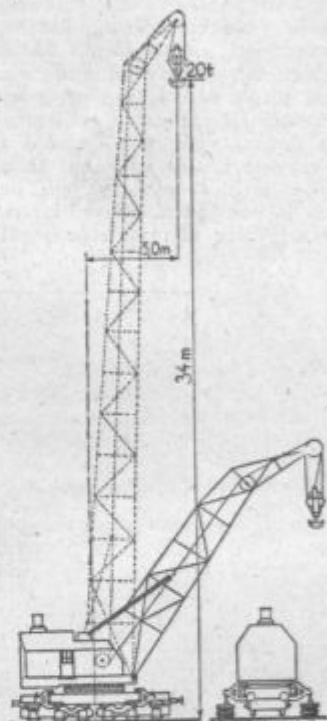
ZERJAV NA TRACNICAH

Železniške žerjave so dozdaj uporabljale za pospravljanje razbitin po železniških nesrečah, pri gradnji okeletnic, težkih kretnic in majhnih mostičev. Sedaj si je vrtil pot še k gradbenim delom pri železobetonskih zgradbah in pri večjih zatvornicah. Za taka kratkotrajna dela so železniški žerjavi zelo uporabni, ker jih moremo nerazstavljeno vstaviti v vlak ter jih prevažati kamorkoli, za kar zadošča že narejen ali s pomožnimi tračnicami podaljšan železniški tir.

Najnovejša tehniška pridobitev na tem področju je železniški žerjav, ki ga goni para ter ima maksimalno nosilnost 50 ton. Posebnost pri tem žerjavu je dvoje ročic, ki sta lahko istočasno pritrjeni, ne da bi se medsebojno ovirali. Prva ročica je 15 metrov dolga ter more dvigniti bremena težka do 50 ton, druga ročica, ki je namenjena gradbenim delom v velikih višinah, pa je dolga kar 35 metrov ter more nositi največ 20 ton.

Dasi je opisan žerjav zelo velik, je vendar rokovanje z njim prav enostavno. Stari žerjavi so morali prevažati s seboj protiutež na posebnem vozu, pri novih to odpa-

de, ker imajo vgrajeno protiutež kar v žerjavu. To je važno pri nezgodah, kjer zahteva posebna protiutež precejšnjo pažnjo. Poleg tega lahko pri novovrstnem žerjavu vključitev prestave štirikrat zveča hitrost dviganja.

Vsi deli novega žerjava, razen ročic, so električno zvarjeni. Kajti izkazalo se je, da so bobnič, zobata kolesa, ležaji in okvirji napravljeni iz kovnega železa in nato zvarjeni mnogo bolj obstojni od litoželeznih. Na ta način je zvečana varnost priprave.

Žerjav je opremljen s parnim strojem. Paro proizvajata parni kotel s kurilno ploskvijo 20 kvadratnih metrov. Stroj sam je dvojčični stroj z učinkom 130 konjskih sil. Ta učinek zadošča za lastno premikanje žerjava po tračnicah. Poleg stroja je nameščen na žerjavu bencinski motor, ki goni dinamostroj z učinkom 1,5 kilovata. Leta je namenjen za električno razsvetljavo, ki je pri železniških nesrečah pogosto bolj potrebna nego žerjav sam. (tma)

KRATKE TEHNIŠKE NOVOSTI

Predsednik turške republike si je nedavno nabavil poseben vlak. Vlak sestoji iz devetih vozov, ki so tehnično najmodernejše opremljeni. V njem so namestili radio oddajno in sprejemno postajo, telefon, moderne kopalnice, salone, spalnico ter električno kuhinjo.

KO NAM PRIDE NAPROTI TELEFON ..

Kljub temu, da je izrek »čas je zlato« postal danes že brezpomembna fraza, dela še vedno preglavice možganom, ki jim je tehniški ideal popolna taylorizacija roč-

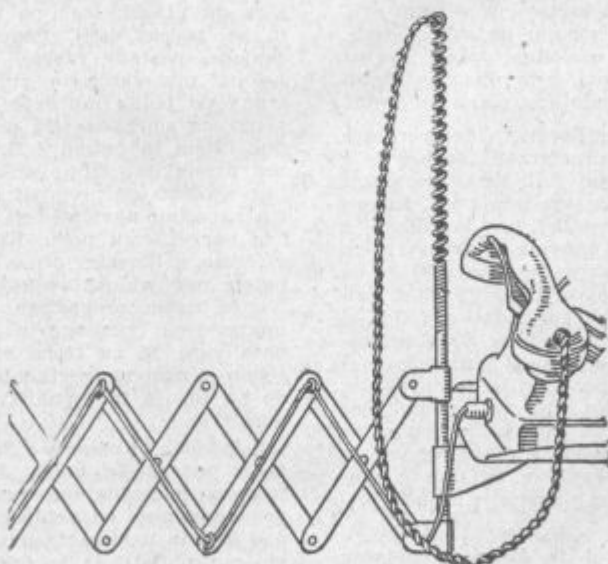
zgornja slika, kjer pošlje uradnik na levi telefon njegovemu »nasprotniku«. Zakaj tako, nam pojasni spodnja slika, ki ima posnet detajl.

Da je to sredstvo za pomehkuženje um-

nega in umskega dela. V tem pravcu je kuriozitetna posebne vrste priprava, ki je žela precejšnjo obdobje na mednarodni razstavi pisarniških potrebščin.

no zamišljeno, bo vsakemu umljivo, o njegovi uporabnosti si pa moramo sodbo ustvariti sami. (tma)

Iznajditelj ali bolje tvrdka, ki izdeluje to novovrstno »igračko«, utemeljuje njeno uporabnost tako-le: Namestitev telefona je draga stvar. Zato ima vsaka pisarna običajno le en sam telefonski aparat, ki je nameščen ali na steni ali na eni izmed pisalnih miz. Če hoče uradnik telefonirati, mora — izvzemši oni, ki ga ima pred seboj na mizi — vstati ter se podati k telefonskemu aparatu. Seve je to neprijetno in zamudno hkrati.

Temu »zlu« odpomore škarjasta ročica, ki more, pritrjena na pisalni mizi, z enim sunkom prenesti namizni telefon k vsaki osebi v območju te mize. Kako, nam kaže

R A D I O

Veleoddajnik v Dražtviču s 150 kilovati oddajne energije bo dobil kmalu »tovariše v etru«. Marconijeva družba izdeluje namreč enako zmogljive oddajalce za Motalo (Svedska), Bod (Romunija) in Lati (Finska).

Na podlagi izkustev, ki so jih dobili pri zadnjih vojaških vajah, so sklenili v Franciji, da bodo opremili vsa vojaška letala s popolnimi radio postajami. Minister zrakovstva, general Denain, ki se je o prednostih brezžičnih telefonskih naprav osebno prepričal, je že dal potrebne ukaze.

Č L O V E K I N D O M

TEHNIKOVI NASVETI GOSPODINJAM

Vsa mesta so dandanašnji preplavljena z lepaki, ki prikazujejo elegantno opravljeno kuharico ob plinskem štedilniku. To je reklama, ki ji pa nikakor ne pritiče glavna zasluga, da se plinski štedilniki tako naglo uvajajo v vsa gospodinjstva. Plinski štedilnik se je znal sam po sebi priljubiti gospodinjam, ker jim omogoča elegantno kuho brez grobega truda, ki sicer gospodinjam počasi izgleda z lica in stasa ves prvotni ženski čar.

Tudi z drugih vidikov plinski štedilniki in vobče vsi plinski kuhalniki daleč prekašajo starejša ognjišča. Ob njih šele lahko postane gospodinja ne samo umetnica v štedljivosti, marveč tudi virtuozinja v pripravljanju zares okusnih jedi. Toplotni zaklad, s pomočjo katerega v kuhni požahnjujemo po naravi primitivna jedila, se nikjer ne da tako smotno in v tolikih variantah izkoriščati kakor baš v plinskem štedilniku. Višina temperature, pri kateri se jedila kuhajo, je v tesni zvezi s pravilno odmerjenim dodatkom vode, maščobe itd. in odločilno vpliva na to, koliko redilnih snovi, vitaminov in žlahtnih aromatičnih dodatkov ostane v hrani.

Pri starejših ognjiščih se temperatura ni mogla točneje uravnjavati. Zaradi tega so se morale mnoge jedi, ki se ne smejo segreti višje kot do vrelišča vode, kuhati v krogu, ki se je potlej scveda odlival, z vsemi dragocenimi snovmi, ki so se v njem raztopile. Na plinskem plamenu, ki se da fino uravnjavati, se večina jedil lahko pripravi brez posebnega dodatka vode, ki kvari okus. Namestu vode se zlasti pri sočivju, mesu in ribah rajši dodajajo maščobe, ki jedi ne požahnjajo samo okusa, ampak jo napravijo tudi bolj tečno. Kot dodatek, posebno za zelenjadna jedila, so zlasti primerne rastlinske maščobe, ker so cenene, lahko prebavljive in tudi s stališča prehranjevalne ekonomije najbolj priporočljive.

Posebna umetnost je, kako se dodatek maščobe tudi resnično ohrani v jedeh, da ne izpuhti v prazno zaradi previsoke temperature, ali da ne odide s soparo iz slabo pokritih loncev. Da se to prepreči, ne sme biti plamen plinskega gorilnika nikoli premočan in pokrivače morajo tesno sedeti na loncih.

Posebno veliko vlogo igra okus pri pečenkah in pecivu. Poprej so se peči in pečice najprvo dovolj izkurile in šele potem so se vlagala vanje jedila. Novejše izkušnje pa kažejo, da je boljše viagati jedila v mrzlo peč, ki se šele potem polagoma segreva, toda ne da bi kdaj dosegla visoke temperature starih peči. Na plinskem štedilniku lahko preskusi gospodinja oba na-

čina, pa bo lahko pripravljala iste pečene in isto pecivo z različnim okusom.

Inž. ž.

NEGOVANJE PODOV

Vsake gospodnje posebna skrb je negovanje tal ali podov v stanovanju. Če so tla lepa, čista in negovana, ima tudi vsa oprema lepši videz, četudi je še tako preprosta. Najenostavnejši pod je pač iz smrekovih desk. Če ga pustimo v naravnih obliki, nam da snažnje mnogo dela in truda in kljub temu ne dosežemo nikoli onega

efekta, ki ga želimo, čeprav ga še tako pogosto ribamo in skrbno pometamo. Kaj kmalu se zapraši, in naj ga pometamo še tako previdno, se vzdiguje praš, ki nam lega na pljuča, lega pa tudi po pohištvu in se zajeda vanj. Pogosto ribanje pod razjeda, postane raskav, deske se začno luščiti, pometanje in ribanje postaja od tedna do tedna mučnejše. Temu se izognemo, če smrekova tla namažemo z lanenim oljem in potem s firnežem. Med firnež primešamo lahko nekoliko svetlorjave barve. Tako na preprost in enostaven način naredimo navadni beli smrekov pod sličen parketnemu podu. Kajti čim ga prevlečemo z lanenim oljem in firnežem, ga potem negujemo z voskom, kakor parket. Na ta način prepariran smrekov pod je mnogo lepši, nesnaga in praš se ne zajeda vanj, ni ga treba ribati, kar je posebno pozimi neprijetno in mučno ne glede na to, da tudi pohištvo pri tej proceduri trpi.

Z oljnato barvo in lakom prepleškan pod je še boljši. Pred pleskanjem moramo zamašiti vse špranje in izravnati vse odprtine od žebjev s kitom. Če je pod star in deloma že obrabljen, ga moramo poskobljati, da je zglažen in izravnat. Običajna barva za podo je svetlo in temno rjava, danes pa podo pleskajo in lakirajo tudi v taki barvi, ki se prilaga barvi sten in pohištvu. Pleskajo, odnosno lakirajo ga v vseh nijansah rumene, rjave, rdeče, zelene in modre barve. Lakiran pod je še lažje snažiti in negovati kakor parketnega, ker je še bolj gladek, če je pravilno obdelan. Čistimo ga s parketnim voskom, ki ga nanašamo nanj s parketno krtačo, še boljši pa je tekoči vosk, ki ga z razpršilko razoršimo po podu in nato z mehko krpo zličimo.

Parketni pod je izdelan iz hrastovega ali bukovega lesa. Hrastovi parketi so odpornejši proti nesnagi kakor bukovi

in tudi bolj trpežni. Na bukovem parketu se odtisi žeblice od čevljev takoj poznajo in tudi nesnaga se hitro zajé vanj, zato ga moramo pogosto z jekleno žico odrgniti. Zamazane parkete snažimo z bencinom ali terpentinom, nato pa namažemo z belim voskom in s krpo zličimo. Vsak pod ostane leta in leta lep in svetel, ne da bi ga bilo treba z jekleno žico odrgniti, če ga redno vsak teden skrtlačimo in enkrat na mesec z voskom namažemo. Vsako ribanje z lugom ali vodo je parketu kvarno.

Línolejev pod snažimo in negujemo prav tako kakor parketnega. Najlepše ga osnažimo s tekočim voskom skozi razpršilko in ga z mehko krpo zličimo.

Pod iz ploščic je treba redno z ne pretrdo krtačo iz korenin in milnico brez dodatka vode umiti in nato s suho krpo zličiti, da se sveti.

Teracni pod umivamo z milnico brez krtače. Od časa do časa ga moramo namazati s prašnim oljem. Lahko ga pa tudi mažemo z voskom, toda je nevarno, ker postane zelo spolzek.

Betonski pod, kakršen je navadno po pralnicah, umijemo samo z vodo, nikoli z lugom ali sodo. Le če je zelo zamazan, rabimo pri čiščenju mehko krtačo in zeleno milo.

Važno je pa pred vsem, da vsakodnevno snaženje podov, bodisi parketnih, lakiranih ali s firnežem namočenih, pravilno opravljamo. Najprej moramo tla z mehko krpo, ki jo podložimo pod omelo, posneti ves prah. Potem šele tla pometemo in nato z drugo mehko krpo še enkrat obrišemo. Popolnoma napačno je tla najprej pometati, ker s tem ves prah vzdignemo, ki se poleže po vsem pohištvu. S firnežem obdelane ali lakirane pode obrišemo lahko s krpo, ki jo prepojimo z lanenim oljem.

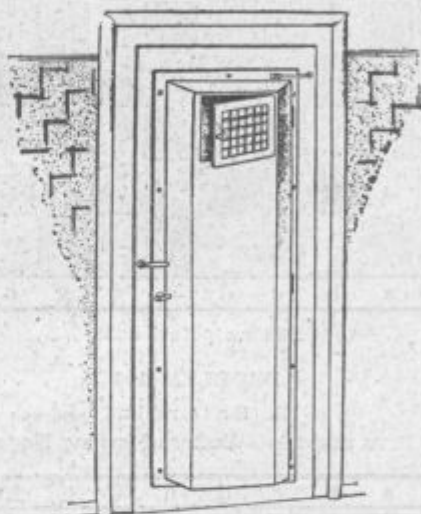
Izborno mazilo za parketne, lakirane in firnežane pode si vsaka gospodinja lahko sama pripravi na preprost način: 30 dkg belega voska da v pločevinasto posodo, ki se da dobro, neprodušno zapreti, jo postavi v vročo vodo, da se vosek raztopi. Potem pa prilije 10 dkg čistega terpentina ali bencina, dobro premeša in postavi posodo na hlad, da se strdi. Mazilo mora biti tako mehko, da ga lahko s krpo nanašamo na pod. Če je pretrdo, dolijemo še terpentina ali bencina. Prav pripravljeno mazilo ne sme biti mazavo da se lepi na pod. Nikoli pa ne smemo pripravljati mazila pri odprtem ognju. Topimo ga le z vročo vodo, posebno moramo biti previdni pri vlišanju terpentina in bencina vmes. Zaradi neprevidnosti se je pri tem delu zgodilo že mnogo hudih nesreč. U—a.

OMARA ZA PERILO NA VRATIH

Prav svojevrstna, originalna ideja, ki pride prav do veljave v tesnih mestnih stanovanjih, kjer nedostaja prostora za košaro ali skrinjo, kamor bi umaknila gospodinja umazano perilo, da počaka na žehto.

Razume se, da je tako omarico mogoče namestiti na kaka vrata stanovanjskih pritliklin, nikakor pa ne na vrata katerekoli sobe. Primerna so na primer vrata kopalnice na notranji strani ali vrata od stranišča. Pozabiti ne smemo, da umazano perilo razširja neprijetni vonj, tudi od zdravih ljudi, zato tudi v kuhinjo ali celo shrambo za živila ne spada taka omarica. Če pa ima

stanovanje snažilni balkon na dvorišče ali na vrt, bodisi iz kuhinje ali prednje sobe, so najpripravnější vrata tega, na katere se da pribiti taka omarica za umazano perilo. Saj ni treba, da je omarica tako visoka, kakor jo vidimo na sliki. Zadostuje tudi le tolikšna, da sega do polovice vrat. Omarica je lesena in prepleskana v barvi vrat. V zgornjem delu je zamrežena linica, skozi katero se meče sproti umazano perilo. Na dan žehte, pa odpremo vrata omare, ki so zaprta z malim zapahom in jo izpraznimo. u.

PERISKOP NA AVTOMOBILIH

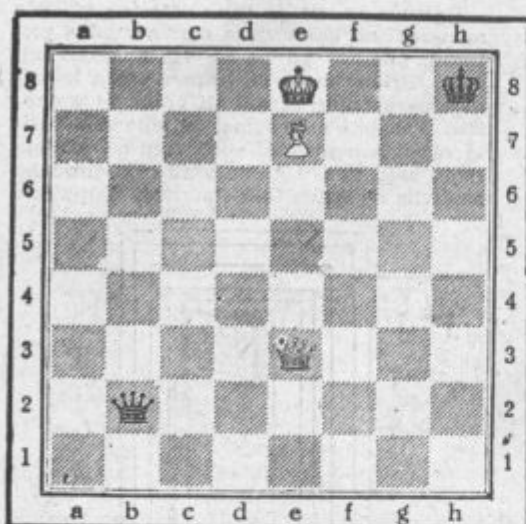
Največ nesreč v uličnem prometu se zgodi zaradi tega, ker se vozači v gostem vrvežu zlasti na tesnih križiščih ne morejo pravilno orientirati na vse strani. V Fordovih tovarnah so napravili zdaj načrt za avtobuse, ki bodo opremljeni s posebnimi periskopi, tako da se bo vsak voznik nekako »iz ptičje perspektive« orientiral, kakšne so trenutne prilike v prometnem vletoku.

ZA MISLEČE GLAVE

PROBLEM 105

H. Rinck (1934)

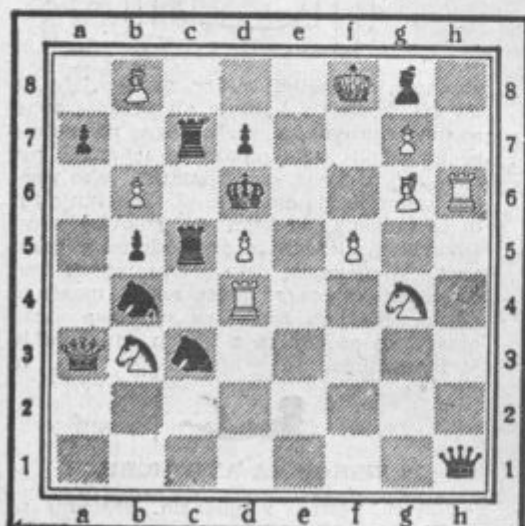

Beli na potezi dobi.

PROBLEM 106

E. Salardini

Prva nagrada »Western Morning News«

Mat v dveh potezah.

Rešitev problema 104

1. Tg6-g4! Tu je strateški trenutek te tipične ameriške miniature. Belega konja je treba spraviti na g5, ne da bi bil oslabiljen stolp. 1... Kf1-f2. 2. La8-g2, Kf2-g1, 3. Sh7-g5, 4. Sh3 ali f3 mat.

198

Bistroumni rokodellec

Neki ubegli Rus ima nekje v Nemčiji majhno prometno pisarno. Na njena steklena vrata bi rad dal napraviti svoje ime »Maxim Hatumov«, a tako, da bi se čitalo pravilno od zunaj kakor od znotraj. Kako mu je rokodellec, ki ga je za to najel, rešil to vprašanje?

199

Nekaj, česar Ljubljanci
ne vedo

Koliko krat se oglasi zvon v uri grajskega stolpa, kadar bije polnoč?

200

Zimski problem

Na vožnji s čolnom po zimski reki je nekdo snel svoje rokavice, ker so mu pri veslanju pretople. Temperatura je 4 stop. pod ničlo. Ko jih hoče spet natakniti, opazi, da se je ena rokavica zmočila. Katera izmed obeh je bolj mrzla?

Rešitev k št. 196

(Sonce nad cesto)

Obe fronti sta v senci, ker gre svetloba vendar paralelno z njima.

Rešitev k št. 197

(Razdelitev kota v tri dele)

Kot razpolovimo, razpolovnico razdelimo v tri dele, z obeh razdelišč pa potegnemo krožne loke iz vrha kota na enega izmed krakov. S šestilom v obeh razdeliščih potegnemo potem od presečišča razpolovnice s prvotnim velikim lokom loke proti drugemu kraku, nato od obeh razdelišč sporednice k drugemu kraku, ki morata presekatati oba pripadajoča loka. Obe črti, ki tako nastaneta, delita vso ploščino na tri enake dele.

ZANIMIVOSTI

Na lovkah polipov so xoprivate celice s strupeno tekočino. V nekaterih morjih izločajo polipi tako hud strup, da se kopalci, ki slučajno zaide med nje, onesvesti in utone.

Na Kitajskem ženske ne smejo hoditi bosonoge ter si ne smejo frizirati las ter nositi hrbtno izreze v obleki. Tudi se ne smejo Kitajke kopati skupno z moškimi in ne smejo uporabljati črtal za ustnice.

V bližini Washingtona je kraj Chohalis in tam rase drevo, ki ima v nekem kolenu vraščeno puško. Nihče ne ve, kako je puška vrasla v vejevje, govori se pa, da je tam od časov, ko so sklenili v tem kraju mir Indijanci in belokožci, ki so sklenili miru »postavili« ta originalen naravni spomenik.

H U M O R

Gost, ki se dolgočasi: »Če bi imel denar, bi odpotoval kam daleč!«

»Jaz sem si prihranil dvajset dinarjev. Kaj mislite, kako daleč bi mogel priti?«

(»Politikenc«)

Hitra užaljenost

»Ali se ti zdim lepa ali grda?« vpraša teta malega nečaka.

»Ne morem ti kar tako povedati.«

»Zakaj ne?«

»Zato — ker si tako hitro užaljena!«

Iz malega raste veliko

Obiskovalec: »Čudim se sijajnosti vaše hišne opreme.«

Gospodar: »Kaj ne? In pri tem sem začel iz malega. Ko sem se poročil, je bilo vse moje pohištvo samo železen drog in kazenski zakonik.«

»Pomislite, cenjena gospodična, sanjal sem, da sem zaprosil roko najlepše ženske!«

»A... in kaj sem odgovorila?«

(»Matine«)

TRIPTRAP

Alli je preča v sredi?
Upam, da ste zadovoljni.
Tako je se prepričam

TRIPTRAP

Dobro sem zadel
Tako je bo tu...
Kakor izmerjen!

KRIŽALJKA Z OBRATNICAMI

Crassus

1			
2			
3			
4			
5			
6			
7			
8			
9			
10			
11			
12			
13			
14			
15			

Navpik: Tretji stolpec omenja nekaj o sovjetskem politiku Kamenevu, kar se čita v obe smeri.

Vodoravno: 1. kotlina na severo-zapadu Blejskega jezera, 2. poznan, 3. vir živih bitij ali rastlin, 4. strjen, 5. ime zamorki v Mayevi povesti »Old Surehand«, 6. deležnik glagola šteti, 7. ime reki ali človeku, 8. začetek gibanja ali guganja, 9. ponev, kozica (srbohrvatsko), 10. rešen, 11. sladek rastlinski sok, ki so ga uživali Izraelci v puščavi, 12. dajalnik zaimka ženskega spola, 13. portugalski plovec in odkritelj, 14. časovničar, 15. sokol (srbohrv.).

Vse vodoravne besede

bi bile obratnice, ako bi začetno črko dodal še na konec.

RESITEV KRIŽALJKE V ST. I.

Tit, ama, šaš, Ada, čič, asa, kak, Ubu, ded, obo, tat, ese, cic, idi, Ababa, eme, gig, oro. — Rim, Adis Abeba si da mir.

A NEK D O T E

Sreča

Ko je slavni Voltaire (roj. l. 1694.) slišal nekoč, da je strela udarila v samostan in ni ubila niti enega meniha, temveč napravila le nekaj škode na stavbah, je menil smehljaje:

— Srečo so imeli ti božji služabniki! Če strela ne bi bila udarila v kapelico, temveč v jedilnico, bi bila najbrže ubila do zadnjega vse!

Zadnje sredstvo

Avguština Prohan spada med najodličnejše članice »Comédie Française« v preteklem stoletju: največ slave je bila deležna kot igralka Molierevih vlog.

Nekoč jo je na stara leta obiskal v stanovanju IV. nadstropja dober prijatelj. Ves ob sapo je vzdiknil, ko je vstopil:

— Štiri nadstropja, to je precej.

— Kaj hočete, prijatelj? To je zadnje sredstvo, da bijejo moškim srca, če hočejo do mene.

Baš narobe

Nekdo je pripovedoval Tristanu Bernardu znano zgodbo o francoskem matemati-

ku Pascalu, češ da si je glavobol že kot otrok preganjal z reševanjem najtežavnih geometričnih problemov.

— Ne vem, kako je bilo pri njem, je odgovoril Bernard, toda, ko sem jaz hodil v šolo, sem navadno geometrijo preganjal z glavobolom.

Kazen

Angleški kralj Karol II. je nekoč srečal kaznjena in vprašal paznika pri njem:

— Kaj je zagrešil?

— Pisal je klevete o ministrih!

— Prav mu je! Zakaj jih ni pisal o meni, pa bi se mu ne zgodilo nič zlega.

Da je bilo jasno

Angleškemu kralju Karolu II. so nosili na uho, kaj sodi o njem ljudstvo. Splošna sodba je bila, da ne stori nič neumnega, toda pametnega tudi ne.

— Prvo se tiče mene, je odgovoril kralj, glede slednjega pa odgovarjajo moji ministri.

Med neumneži

Češki kralj Jurij Poděbrad (1471) je imel na dvoru šaljivca, ki je vsak dan sproti zapisoval na tablico imena vseh, ki so imeli ta dan na vesti kakršnekoli neumnosti. Zvečer je ogledoval tablico kralj. Nekoč je na veliko začudenje našel na tablici tudi svoje ime. Poklical je šaljivca in ga vprašal za pojasnilo.

— Ali ni morda neumno, da si izročil neznanemu Bavarcu, ki ga še nikoli nisi videl, takšen kup denarja za konje. Saj ga ne bo nikoli več na dvor!

— In če se vendar vrne, je ugovarjal kralj.

— Tedaj bom izbrisal tvoje ime in napisal na tablo ime Bavarca. Za zdaj pa je pač tako!

57

Mali natakar (H. Ost — izrezanka)